

STUDIER, FAMILIELIV OG SPIRENDE ARBEJDE

Den første dag i april 1957 havde vi forladt gården i Tidsholm. Nøjagtigt ti år efter, at vi var ankommet dertil med flyttelæset fra Alslevkro. Salget af gården var trukket ud, men til sidst viste der sig en køber. Og vi flyttede til stenbroen i Tønder. Jeg jublede – det var tæt på kammeraterne og nattelivet. Mine forældre var heller ikke kedede af at forlade landbruget. Lidt overraskende på baggrund af, at i hvert fald min far hele livet havde arbejdet med jord og dyr, og at slægten i mange generationer havde været bønder. Min far og min mor med havde imidlertid fået nok af landbruget, af økonomiske sorger og af evindelige bekymringer over, hvordan morgendagen ville flaske sig.

Det helt afgørende i det givne øjeblik var imidlertid nok, at jeg inden længe blev student, skulle aftjene min værnepligt og efterfølgende havde planer om at studere i Aarhus. Fremmed arbejdskraft kunne bedriften ikke bære, og alene ville mine forældre ikke være i stand til at klare den. Måske mærkede min far allerede i kroppen den nedslidning og træthed, der blot 6 år senere lagde ham i graven.

I første omgang flyttede vi ind i nogle værelser i Østergade 44, hvor to af min mors ugifte kusiner boede. Selv fik jeg eget værelse på første sal. Studentereksamen stod for døren, og efter den ventede militæret på at give mig husly og beskæftigelse. Kort efter min indkaldelse den 2. juli 1957 købte mine forældre et hus på adressen Vidågade 21. Med tre lejligheder, hvor mine forældre havde stuen. Haven gik lige ned til åen – med andre ord en vidunderlig beliggenhed.

Mine godt to år ved militæret og min uddannelse til sprogofficer har jeg beskrevet andetsteds, se hjemmesiden www.den-brogede-verden.dk under fanebladet *erindringer*.

Den 1. september 1959, som 21-årig, påbegyndte jeg mine studier på Aarhus Universitet. Den gang kunne jeg ikke vide, at denne perle af et universitet skulle blive mit være- og lærested gennem i hele 40 år. Først som studiested og siden som arbejdsplads, indtil en blodpop i hjernen i 1999 satte en pludselig stopper for et arbejdsliv, som jeg elskede, og hvor omgangen med unge mennesker til stadighed dokumenterede, at man var i live. Men også i mit påtvungne pensionistliv har jeg kunnet bruge den viden, indsigt og de færdigheder, som jeg erhvervede på Aarhus Universitet.

Jeg kan i bakspejlet nu konstatere, at jeg har nydt alle årene på denne perle af et universitet – arkitektonisk såvel som fagligt. Og oven i det hele den pragtfulde park og campus. Alt gik og går op i en usædvanlig smuk helhed der på bjerget. I 1959 med sine kun godt 30 år på bagen var det stadig et meget ungt universitet. De københavnske professorer havde i sin tid tvivlet på, om der nu var den tilstrækkelige intelligens-kapacitet i Jylland, der kunne begrunde eksistensen af et universitet der. De første professorer ved ”Universitetsundervisningen i Jylland”, som universitetet blev kaldt i de første år af sin eksistens, besluttede sig for at vise, at det var der til overflod. Flere af dem overhørte oven i købet forsøg på at lokke dem med kaldelser til ledige stillinger på det ”rigtige” universitet i København. Det skulle efter de første professorers mening ikke blive normen, at en stilling ved Københavns Universitet i sig selv var ”finere” end en tilsvarende stilling i Århus. En klog og fremsynet politik af et nyt universitet og dets medarbejdere. Og en politik, der den dag i dag er en væsentlig del af forklaringen på, at Aarhus Universitet placerer sig flot i internationale målinger.

Mine forældre havde gerne set, at jeg uddannede mig til lærer på Tønder Statsseminarium for efterfølgende at finde et arbejde i nærområdet. Jeg forstår dem så godt. Et sådant arrangement kunne de overskue. Men aftjeningen af værnepligten havde kun bestyrket mit ønske om at tage en universitetsuddannelse. Og mine forældre billigede stiltiende dette – helt i overensstemmelse med altid at acceptere og respektere mine valg. Blot med den bemærkning, at de ikke var i stand til at støtte mig økonomisk. Andet end med en pakke en gang imellem.

ET NYT MILJØ

Det var i forsommeren 1959, at jeg havde mødt Marianne. Til et bal på Schweizerhalle, arrangeret af Tønder Jazzklub. Det var, mens jeg aftjente det sidste halvår af min værnepligt – som sprog- og efterretningsofficer på Flyvestation Skrydstrup. Marianne skulle et par år senere blive min kone og hen ad vejen mor til vore tre børn – Maja Birgitte, Charlotte og Anders, født i henholdsvis 1962, 1964 og

1972. I det halve år, jeg gjorde tjeneste i Skrydstrup, tilbragte jeg naturligt nok mange weekender hjemme hos mine forældre i Tønder.

I august måned 1959 blev Marianne og jeg ringforlovet og med fin middag i hendes hjem. Der var i slut-halvtresserne stadig en vis stil og alvor over livets mærkedage. Og først nu, naturligvis, blev jeg dus med mine kommende svigerforældre. Marianne og jeg blev gift den 24. marts 1962. Vielsen fandt sted i Tønder Kristkirke og blev foretaget af hendes morbror, Poul Lange, der havde været missionær i Indien, og som nu var præst et sted i Nordjylland – jeg husker ikke hvor. Siden var der en flot fest i hjemmet på Ribelandevej 6. Med familie fra begge sider samt Mariannes og mine venner. Svigerfar havde betænksomt bestilt værelse på Hotel Søgårdhus, kun et stenkast fra det sted, hvor jeg nogle år i forvejen havde tilbragt min rekruttid i Søgårdlejren.

Mødet med Marianne bragte mig ind i et miljø, der lå milevidt fra, hvad jeg kendte fra min egen opvækst i Tidsholm. Et miljø, der var præget af i hvert fald den ene forældres udearbejde, af en ofte forjaget hverdag og af et på mange måder – i hvert fald i det ydre - splittet familieliv. Lysår fra det stillestående og i hvert fald tilsyneladende begivenhedsløse, men til gengæld også trygge og overskuelige tremands-samarbejde og familieliv i mit barndomshjem og på de 30 tønder sandjord, der hørte til gården.

Marianne var midterbarn i en børneflokk på fem. Hun havde to ældre brødre og to yngre søstre. Den ældste, Henrik, der var født i 1936, uddannede sig til shippingmand og speditør. Mens Frants, født 1937, allerede som meget ung blev draget af livet på de syv verdenshave. Som kun 16-årig drog han til søs. Som dæksdreng på et af rederiet Lauridsens skibe. Og han endte efter søfarts- og styrmandsskole i Svendborg som styrmand og senere i mange år kaptajn i samme rederi. Mariannes søstre – Vibeke, kaldet Vika og født 1944, samt Elisabeth, født 1951 og kaldet Beth – gik begge i 1959 endnu i skole. Vibeke uddannede sig efter studentereksamen til lægesekretær og arbejdede som sådan en del år i Egedesminde på Grønland, mens Beth uddannede sig til pædagog i Aarhus.

I Mariannes familie var det sjældent, man så hele familien samlet. Fem børn i vidt forskellig alder og forældre med vidt forskellige gøremål og interesser gjorde i praksis den tætte samhørighed umulig. Mariannes far, Erik Bøving, var Tønders kendte, karismatiske og i brede kredse afholdte politimester. Han var født 1908 i Risskov ved Aarhus som søn af købmand Poul Jacob Bøving og hustru Helga, født Rasmussen. Student blev den unge Bøving i 1927 fra Aarhus Katedralskole, hvorefter han studerede jura ved Københavns Universitet.

I hovedstaden fattede han som så mange andre fra "det gamle land" interesse for det på så mange måder forsømte Nordslesvig, der i 1920 atter var blevet en del af Danmark. Grænselandsproblemer optog derfor Bøving brændende hele livet. I studietiden havde han deltaget aktivt i den konservativt indstillede sønderjyske forening "To løver" og ikke mindst i dens studenterfraktion "Hejmdal". Desuden havde han været medlem af "Akademisk Skytteforening". Formodentlig som en reaktion på den socialdemokratisk-radikale regerings valne holdning i forsvarsspørgsmålet i 1930'erne.

Som følge af sin store interesse for grænselandsspørgsmål var det ganske naturligt, at Bøving efter afsluttet juridisk embedseksamen i 1936 søgte job i det sønderjyske. Myte eller ej – i hvert fald var det en udbredt holdning i mellemkrigstidens Sønderjylland, at det ofte var embedsmænd, der på den ene eller anden måde havde gjort sig udtilbens i "æ gammel lanj", der blev sendt derned. Så en nyuddannet jurist, der af egen drift og uden "plettet fortid" søgte embede der, hørte til det mindretal, der kunne dementere myten.

Året før sin embedseksamen, i 1935, havde Bøving giftet sig med den fire år yngre Bodil. Hun var født 1912 i Valby som datter af kontorchef i Danmarks Nationalbank Viggo Lange og hustruen Bertha, der stammede fra det kendte terrakotta- og keramikerdynasti Hjorth på Bornholm.

Bøving startede sin professionelle karriere som dommerfuldmægtig i Gråsten. Et par år senere – i 1939 - søgte han vestpå for at blive politifuldmægtig i marskbyen Tønder. Efter Befrielsen i 1945 blev han Danmarks yngste politimester samme sted. I Tønder kom Bøving som så mange andre politifolk ud over landet med i modstandsarbejdet mod de tyske besættelsesstyrker. Da politiet blev taget af tyskerne den 19. september 1944, lykkedes det min fremtidige svigerfar at gå under jorden for der at fortsætte arbejdet i modstandsbevægelsen. Men det illegale virke varede kun kort, for han blev arresteret, ført til Staldgården i Kolding – Gestapos hovedkvarter i det vestlige Danmark. Her blev han udsat for den sædvanlige brutale tortur og bagefter i en frygtelig fysisk forfatning sendt til den eneste koncentrationslejr i Danmark – Frøslev, tæt på den dansk-tyske grænse.

Svigerfar talte aldrig selv – i lighed med så mange andre aktive modstandsfolk - om disse frygtelige begivenheder. Og han gjorde intet, for at de skulle komme på tale. Hvad jeg ved, har jeg fra Marianne, som igen havde det fra sin mor. Men det var absolut kun i hovedtræk, at vi blev gjort bekendt med det virkelige begivenhedsforløb.

Der var som nævnt en verden til forskel mellem det miljø, jeg mødte i politimesterboligen på Ribelandevej 6 i Tønder, og det liv, jeg havde kendt på Tidsholm. Hvor jeg i min opvækst og ungdom havde levet et liv, hvor arbejde og dagligliv flød sammen i et nært og harmonisk fællesskab mellem familiens tre medlemmer, oplevede jeg i Mariannes hjem som nævnt et langt mindre intenst og nært samliv – dels mellem hendes forældre indbyrdes og dels i forholdet til deres fem børn. Hvor jeg i mit eget hjem havde oplevet harmoni og ro – sommetider måske lidt rigelig ro – oplevede jeg på Ribelandevej ofte uro og splittethed.

Faderen havde sit meget udadvendte og offentlige arbejde med mange møder, repræsentative opgaver, hyppige rejser til ministeriet i København samt foredrag. Et arbejde, hvis nærmere indhold han kun sjældent selv kom ind på. Og som hverken hans kone eller børn egentlig havde kendskab til - selv i hovedtrækkene. Men der er ingen tvivl om, at min svigerfar nød sit arbejde ud i dets yderste kroge. Som f.eks. i forhold til et af Sønderjyllands markante særtræk - de frivillige brandværn, hvis øverste chef han som politimester var. Han nød, når han skulle uddele medaljer eller andre hæderstegn til disse prægtige mennesker, der frivilligt, vederlagsfrit og på alle tider af døgnet ydede en livsnødvendig og overordentlig nyttig samfundstjeneste.

Svigerfar nød sine mange opgaver – og ikke mindst dem, der havde med livet udenfor politistationen at gøre. Han elskede at snakke med folk, og jeg havde indtryk af, at de også nød at tale med politimesteren. Ligeftremhed i omgangen med folk var hjerteblod for ham. Til gengæld hadede han at skulle optræde i byretten som offentlig anklager – var måske også tilbøjelig til at blive for ilter i den rolle. Bøving overlod i hvert fald gerne denne opgave til sine unge fuldmægtige.

Hans store fritidspassion var jagt og det friluftsliv, det naturligt fører med sig. Og som samtidig affødte en omfattende mandlig vennekreds. Kvindelige jægere var endnu kun noget, man til nød kunne grine af – undtagen naturligvis i adelige kredse. Selvfølgelig havde svigerfar også en dygtig, veltrænet og velopdragen jagthund. Den fulgte ham overalt, adlød det fyrstelige navn Khan og var som regel med ham på arbejde, hvor den havde sin faste plads i kurven på politimesterens kontor. Men på sine ældre dage foretrak friluftsmennesket Erik at fodre dyrene frem for at skyde dem. En sympatisk udvikling, vil mange mene. Vist nok ikke nogen ualmindelig udvikling for mange passionerede jægere og naturmennesker.

Vadehavsøen Rømø hørte under Bøvings embedsområde. Efter at øen i 1948 var blevet gjort landfast med en dæmning, var dens fremtid som ferieø kun et spørgsmål om tid. Og i 1960'erne boomede Rømø som ferieø – ikke mindst for tusinder af tyskere på weekend-ophold. Det stillede store krav til øens infrastruktur. Og ikke mindst til den yderste sparsomme politibemanding på øen. I øvrigt en situation, som

min svigerfar tog meget alvorligt. Der gik ikke en søndag uden alvorlige og blodige bilsammenstød på den smalle dæmning. Udvidelsen af den blev derfor modtaget med kyshånd – ikke mindst hos politimesteren.

En af de mere spøjse opgaver, som Bøving var stillet overfor på Rømø, var den nøgenbadning, som ikke mindst de tyske turister yndede at dyrke. Ifølge lovgivningen var nøgenbadning ikke udtrykkelig forbudt, såfremt den ikke generede andre. Men det gjorde den tit, og så måtte politiet jo skride ind. Men tidsånden gik uvægerligt i retning af mere nøgenhed, og Bøving kunne egentlig godt følge tidens tendenser på dette punkt. Han yndede selv i høj grad at bade nøgen, men fandt sig altid et mennesketomt område, hvor han kunne dyrke den tekstilfri badning. Men den organiserede naturisme, som især tyskerne yndede, var ham vederstyggelig. Nøgenbadning skulle være en absolut privat sag, som man ikke behøvede at belemre andre med.

Min svigermor, Bodil, havde ikke, i øvrigt helt i overensstemmelse med datidens kønsroller, fået nogen uddannelse efter sin studentereksamen. Hendes rolle var – udover naturligvis at tage sig af børnene - at passe hjemmet, embedsboligen og den festivitas, der naturligt fulgte med. Da børnene blev større, fulgte hun nøje – sommetider måske lidt rigeligt - med i deres og senere også i børnebørnenes gøren og laden. Desuden havde hun sin kreds af damer, der kom til eftermiddagste, og som ivrigt diskuterede især religion og litteratur. Ligeledes deltog hun i mange studiekredse.

Den helt lukkede have var en af Bodils hjemlige passioner. Hendes specielt store interesse havde de høje klassiske duftroser - og så stauderne. Mens svigerfar til stadighed i haven gjorde det mere grove arbejde og i øvrigt altid kunne finde et fliseafsnit, der i hans nøjeregnende optik trængte til at blive rettet til eller lagt om.

Der var megen selskabelighed i hjemmet – både den private og den mere officielle. Planlægningen og afviklingen af den stod Bodil naturligvis for. Hun gik med liv og sjæl op i denne opgave. Ligeledes stod hun selvfølgelig for borddækningen og tilberedningen af maden. Begge dele var hun lige så meget mester i, som ægtemanden var det i sine gøremål på politigården. Hun nød at forberede gæstebud, planlægge det ned til mindste detalje og foretage de helt rigtige indkøb. Hun var en knag til at lave mad og var i det hele taget den fuldendte værtinde. Bodil havde sine favoritter blandt gæstemad. Den helt rigtig stegte roastbeef. Eller at stege en dyrekølle eller dyreryg, så den ikke blev tør – det hørte til højdepunkterne i hendes kulinariske skatkammer. Hun var kort sagt en drøm og et fund for en højtstående og udadvendt embedsmand i en lille provinsby. Hvad skulle en sådan mand have gjort uden en dygtig hjemmegående hustru? På fineste vis en klar rollefordeling.

I Mariannes hjem lærte jeg vinen at kende. Jeg vil ikke kalde mine forældre afholdsfolk. Det forudsætter vel, at man udtrykkeligt har valgt øl, vin og spiritus fra. Men sådanne drikke indgik overhovedet ikke i mine forældres dagligdag eller verdensbillede – i hvert fald ikke, så længe vi boede på Tidsholm. Da de havde solgt gården og var flyttet til Tønder, hændte det, at der kom vin på bordet. Tidsånden, bylivet og samfundsudviklingen gik jo også i den retning. Og her viste mine forældre, at de i hvert fald ikke ideologisk tog afstand fra de spirituøse drikke. Til gengæld gik de overhovedet ikke op i etiketter. Prisen var i deres øjne vel tilstrækkelig målestok for, om en vin var god eller dårlig.

På Ribelandevej var situationen den diametralt modsatte. Ikke sådan at forstå, at indtagelse af vin og spiritus var en dagligdags ting. Overhovedet ikke. Men her blev der skelnet skarpt mellem hvid-, rød- og dessertvin – og hver ting til sin tid. Man hilste på hinanden ved bordet, man drak og hilste igen. Ren familien Varnæs i Korsbæk. Også vinmærker og eventuelt årgange blev bemærket og eventuelt kommenteret. Men aldrig priser. I kælderen var der et specielt og aflåst rum til flaskerne – og til det havde naturligvis kun husherren nøgle.

Efter middagen gik herrerne ind i herreværelset til kaffen, cognacen og eventuelt skak- eller kortspil. Mens damerne samledes i fruens stue til te eller kaffe, til likøren og snak. Der var i det hele taget meget Matador over Bøving-familiens hjem. Selv om der dog hverken indgik kokke- eller stuepige i den daglige husholdnings faste stab. Ligeledes har jeg aldrig oplevet, fru Bøving i lighed med bankdirektørfruen gå i seng ved højlys dag eller ved enhver given lejlighed. Det var hun slet ikke typen på.

Herreværelset var holdt i mørke farver – væggene vinrøde, gulvtæppet tykt og mørkt og møblerne tunge. Markant og tungt skrivebord og naturligvis tobaksskab på væggen. På væggene jagttrofæer. Reoler med bindstærke værker – mestendels med historisk indhold. Fruens stue var derimod holdt i lyse pastelfarver, og møblerne var lettere og udvalgt med omhu i udvalgte antikvitetsforretninger. Lys kom der rigeligt ind af i dette store hjørneværelse. Og så samlede hun på ting til det sommerhus på Rømø, som hun inderligt ønskede sig. Og som hun fik i begyndelsen af 1970'erne – beliggende på øens sydende. Hjemme var Bodils stues reoler fyldt med mestendels litterære og religiøse bøger. I herreværelset drak man cognac og whisky, mens damerne i deres stue drak likør, dubonnet eller martini.

Svigerfar hjalp ikke til derhjemme – i hvert fald kun med månedslønnen. Det lå helt udenfor hans opfattelse af en familie at skulle deltage i det huslige arbejde. Jeg har ham mistænkt for i sit stille sind at gå ud fra, at hans lovprisning af hustruens kulinariske og andre huslige færdigheder i f.eks. skåltaler var compensation nok for

sit manglende praktiske engagement. Én gang om året blev der imidlertid gjort en forskel. Det var juleaftensdag, hvor man kunne opleve det ganske usædvanlige, at husets herre ad uransagelige veje fandt og greb støvsugeren og lod den hjemsøge hele hytten. Det var tilsyneladende hans i øvrigt meget spinkle alibi for ikke at yde praktisk assistance derhjemme resten af året.

Min svigerfar var af politisk overbevisning konservativ – vel at mærke af den gamle slags med Gud, Konge og Fædreland og kombineret med et varmt og socialt bankende hjerte. Han tog med ægte stolthed mod ridderkorset af dronning Margrethe, da det blev hans tur. Bøving-familien havde kendt hendes forældre som kronprinsepar allerede i Gråsten. Og bekendtskabet fortsatte i Tønder, nu med Hans grev Schack som samlende figur.

Berlingske Tidende var det obligate og selvfølgelige avishold i Bøving-familien. Politiken var udelukket på grund af avisens politiske og kulturradikale platform. Information var på trods af avisens udspring i modstandsbevægelsen ugleset som følge af sit knæfald for den radikale tidsånd fra midten af 1960'erne. Svigerfars meninger kunne forekomme gammeldags og forskruede – og var det langt hen ad vejen også. Men det skal understreges, at de nye tider og deres stillen spørgsmål ved alt kom med så lange stormskridt, at den ældre generation ganske givet havde svært med at følge med og ultimativt stod af.

Opbrud og nybrud var det mantra, der i kort form karakteriserede 1960'erne. Det sociale mønster begyndte at krakelere. Kvinderne forlod kødgryderne og barneværelset for at søge en plads på arbejdsmarkedet. Velfærdssamfundet bankede på. Opbrud i uddannelsessystemet – velfærdssamfundets børn skulle uanset social arv og økonomiske forhold have så megen uddannelse som muligt. Jeg nød selv godt af det hele. Opbrud i kulturmønstret. Modernismen, der stillede spørgsmål til og forkastede de gængse litterære og kunstneriske former og normer, samtidig med at nye proklameredes og afprøvedes. Opbrud i det moralske mønster – det traditionelle familiemønster udfordredes og kom under voldsomt pres. Blandt andet som følge af de mange nye berøringsflader i det erhvervmæssige og sociale liv. Den voksende økonomiske frihed og p-pillen gjorde kvinderne fri – dels af ægtemanden og dels af fortidens evindelige frygt for uønsket graviditet.

Moderniteten bankede med andre ord på i alle samfundsmæssige og menneskelige relationer. Det var ofte svært for forældregenerationen at holde tempoet og forstå, hvad der egentlig foregik. Svigerfar forsøgte at følge med, men måtte som oftest give fortabt. Forsøgte i sin kvide og rådvildhed at henvise til 1920'ernes swingpjatter som noget af det samme, der nu skete i 1960'erne.

Vi, det vil sige Marianne og jeg, havde mange heftige diskussioner med svigerfar om for eksempel apartheid-politikken i Sydafrika. Han mente ikke, at den sorte befolkning ville være i stand til at regere sig selv. Det ville blot resultere i død, ødelæggelse og økonomisk ruin. Det mente vi naturligvis ikke. Set i bakspejlet og på baggrund af et halvt århundredes generelle afrikanske frigørelse fra koloniherrredømmet og den manglende demokratiske og økonomiske udvikling fik han jo på mange måder ret. Det gik jo ikke så glat, som vi troede den gang.

Men hvor syntes jeg da mange gange, at han var dybt reaktionær. Han mente også, at jazzmusik ikke var andet end negermusik, som folk med en god musiksmag ikke skulle befatte sig med. God og hæderlig musiksmag var det derimod, når den gamle modstandsmand lagde en klassisk komponist eller en plade med eksempelvis krigs- og efterkrigstidens darling Vera Lynn på grammofonen. Den i dag næsten 100-årige Vera Lynn sang i krigsårene med numre som f.eks. ”We’ll meet again” og ”The White Cliffs of Dover” sig ind i alle allierede hjerter. Det var derfor heller ikke i hans øjne hverken velkomment eller velset, at Mariannes storebror Henrik havde været med til at grundlægge en jazzklub i Tønder – i øvrigt den samme klub, hvor jeg mødte hende.

Jeg er overbevist om, at i min svigerfars optik smeltede privatpersonen Erik Bøving i det offentlige rum sammen med den officielle ditto – for sådan ville offentligheden helst se og tolke en embedsmand i hans position. Derfor skulle hans børns adfærd i det offentlige rum også leve op til den standard, som samme offentlighed i hans optik krævede af embedet. I nutidens lys naturligvis en forskruet tankegang, men ikke i 1950’erne, hvor den kongeligt udnævnte chef og tjenestemand stadig havde et nøje defineret indhold. Og hvor nidkærhed i tjenesten og ordentlighed i privatlivet var vigtige nøgleord.

Men jeg holdt meget af min svigerfar på trods af hans ofte horrible tankegange og påstande. Jeg mener også at have lært meget af ham. Hans interesse for historie og hans historiske viden var stor. Hvis der i løbet af diskussionerne opstod tvivl om et eller andet faktuel, helmede han ikke, før der var slået efter i leksika og andre opslagsværker og problemet løst. Hans interesse for mine historiske studier var derfor varm og nærværende. Jeg elskede at snakke og diskutere alle mulige historiske emner med ham.

Hans store bekymring og hans hjertebarn i politiarbejdet var beredskabet omkring de udsatte marskområder og ikke mindst de stadig tilbagevendende og ofte livstruende stormfloder langs vestkysten. Og i den forbindelse naturligvis politiets andel og rolle i dette beredskab. Han elskede befolkningen bag digerne – marskens mennesker

havde i hans øjne et ganske særligt forhold til naturen, som også afspejlede sig i deres fatalistiske, uforstilte, ukomplicerede og ligefremme livssyn.

Min svigerfar lagde et kæmpearbejde i at få beredskabet bag digerne forbedret – og arbejdet lykkedes. I første omgang ved at tilkørsels- og varselsforholdene ude i marsken og langs hele vestkysten blev forbedret. I næste omgang løstes stormflodsproblemerne fundamentalt, da det fremskudte Højer-dige – Margrethe-diget – blev bygget. Stormfloden i 1976, hvor min mor sammen med mange andre fra Tønder måtte evakueres til blandt andet skolen i Abild, gav det sidste skub til bygningen af det fremskudte dige, der stod færdigt allerede i 1982.

Min svigerfar elskede den vestslesvigske natur. Han holdt af dens mennesker, og kærligheden var gensidig. Det gjaldt også langt hen ad vejen den hjemmetyske del af befolkningen. Selv om besættelsestiden naturligvis havde sat sine ar og andre spor – både hos den og i politimanden Bøving, der som nævnt havde oplevet besættelsesmagten, også på den hårde måde. Men Aarhus-drengen følte sig hjemme i det vestslesvigske, hvor der var højt til loftet, og hvor øjet rakte langt. Og hvor et ord var et ord, der stod til troende. Han elskede at snakke med ganske almindelige mennesker – langt hellere ville han det end at optræde som offentlig anklager i retten. Her var han for ilter, så det overlod han som allerede nævnt gladelig til sine unge fuldmægtige.

Når jeg understreger det med at tale med ganske almindelige mennesker, skal man huske på, at omkring 1960 var der stadig langt større afstand til embedsmænd, end vi kender i dag. Og ikke mindst i en lille provinsby som Tønder. Amtmanden, dommeren, politimesteren og postmesteren rangerede i folks bevidsthed i en klasse for sig selv. Der var afstand, men på det område er jeg overbevist om, at Bøving var nyskaber og overgangsfigur til en tid, hvor omgangsformerne mellem befolkning og myndigheder blev langt mere ligetil. Han nægtede også konsekvent at være medlem af de loger af forskellig art, der anglede efter at få embedsmænd med i deres rækker. Mangen en sag blev i de små provinsbyer forhandlet og afgjort netop i disse lukkede klubber. Og det brød den regelrette tjenestemand sig ikke om. Der skulle være et klart skel mellem det offentlige og det private.

Når vi kom til Tønder, faldt det helt naturligt, at vi først besøgte mine forældre – og især var det naturligt efter min fars død i maj 1963. Det var også naturligt, at vi boede hos dem i Vidågade, selv om pladsen her var betydelig mere trang end på Ribe Landevej. Men det lå i kortene, at mine svigerforældre havde så mange gøremål i hverdagen, mens mine forældres tilværelse var et hundrede procent koncentreret om os, når vi kom hjem. Vi kunne være sikre på, at mindst en af dem og efter min fars

død min mor sad klistret til vinduet for at se, når vi drejede til venstre om hjørnet fra Østergade, ind på Delasvej og ned mod Vidågade 21.

Jeg ved ikke, hvad Mariannes forældre følte i den anledning. Oftest er pigens forældre og søskende omdrejningspunktet i familieforholdet, men ikke i vort tilfælde. I hvert fald holdt de deres følelser og meninger i den anledning godt skjult. Eller også syntes de bare, at det på baggrund af mine forældres rigelige fritid var helt naturligt, at vi tilbragte størsteparten af tiden hos dem. Det er jo så almindeligt i de fleste forhold, at mormor og morfar kommer i første række, men altså ikke i vort tilfælde. De trådte pænt i baggrunden, selv om vor førstefødte, Maja, også for dem var det første barnebarn.

Men efterhånden som Mariannes søskende fik børn, løste problemet sig selv – hvis der overhovedet har været et problem. Juleaften var lidt besværlig, når begge hold forældre boede i samme by. De første år tilbragte vi første halvdel af juleaften hos mine forældre og resten på Ribe Landevej. Et noget besværligt arrangement – i hvert fald for os. Men da min mor blev alene i 1963, blev det nærmest en selvfølge, at hun tilbragte julen og andre højtider hos os i Aarhus.

TIL AARHUS FOR AT FINDE ET VÆRELSE

Over to år havde jeg ofret på Natos alter – nu skulle jeg igen vænne mig til en civil og dermed mere beskeden tilværelse. Værnepligtstiden var mine sabbatår, kan man sige, selv om begrebet endnu ikke var opfundet. En måneds tid inden studiestart var jeg draget til den jyske hovedstad for at finde noget at bo i. Den unge mand havde fået lidt dyre manerer under officers-tiden på Flyvestation Skrydstrup. Så jeg indkvarterede mig på hotel Prinsen i Ryesgade. Det kendte jeg - der havde Forsvaret nemlig indkvarteret os sprogofficerer de gange, hvor vi havde deltaget i stabsmanøvrer i Vestre Landsdelskommandos statelige villa på Marselis Tværvej.

Nogle år senere forsvandt hotel Prinsen for at give plads til Henning Clausens legendariske boghandel. Den havde tidligere ligget i Handelsbankens hus på Rådhuspladsen. Jeg siger legendarisk, fordi det var såvel boghandel som Clausen på flere planer. Han sendte normalt aldrig regninger ud, selv om man havde konto. Egentlig en behagelig ting – til gengæld var man som kunde på den måde nok mere opmærksom på, hvor meget den voksede.

Clausens hukommelse, ihærdighed og hjælpsomhed var ligeledes legendarisk, når det handlede om at finde en bog. Tilsyneladende var der ikke den store orden i boghandlen. Men det generede ikke Clausen. Overalt lå der bøger i stabler – hylderne

var altid fyldt op, for ikke at sige overfyldte. Søgte man en bestemt bog, kunne der udspille sig et af tre scenarier. Clausen styrede målbevidst et eller andet sted hen og kom normalt tilbage med bogen. Eller han udpegede den bunke, hvor den skulle ligge, eller som tredje scenarie – han vidste, hvor bogen lå, men i øjeblikket ville det tage for lang tid at finde den. Så skulle man bare komme dagen efter, og bogen var naturligvis dukket op.

Men jeg var i første omgang kommet til Aarhus for at finde et sted at bo. Kollegieværelse kunne man ikke få som nybegynder på universitetet. Dem – og det handlede primært om park-kollegierne – kunne man først få efter nogle års studier. Man skulle først sikre sig, at det håbefulde unge menneske nu også mente det alvorligt. Efter lang tids forgæves søgen endte jeg i Tordenskjoldsgade på Trøjborg, dvs. ikke særlig langt fra universitetet. Jeg må have set søgende ud, for pludselig var der en trivelig dame, der spurgte, om jeg ledte efter noget. Jeg fremførte mit ærinde, og hun præsenterede sig som jordemor. Jo, hun vidste, at der i nummer 33 boede en kollektør i Klasselotteriet, som hun mente lejede nogle loftsværelser ud. Jeg takkede for tippet og venligheden, begav mig til den angivne lejlighed – og inden længe havde jeg lejet et værelse.

Det kostede den formidable sum af syv og tredive kroner og femogtyve ører om måneden, lå på femte sal, havde små tagvinduer, men var af en pæn størrelse. Når jeg stod på tæer og med hovedet halvt ude af vinduet, havde jeg udsigt ud over træerne i Riis skov og måske et glimt af Aarhus bugt. Tilmed var der en diminutiv håndvask med udelukkende koldt vand anbragt ude på loftet til rådighed. Den skulle alle fire beboere deles om – ligesom vi også skulle deles om et toilet på gangen.

Badeforholdene fandt jeg ret hurtigt en løsning på. En af mine studenterkammerater, Ove Bech Nielsen, der læste til tandlæge, boede i en parallelgade til Tordenskjoldsgade. I et klubværelse i kælderen under missionshuset Bethania – med badeværelse og varmt vand. Når vi sammen løb morgenløb langs den skønne Aarhus Bugt, sluttede vi altid hos Ove med et dejligt missionsbad. Ove vogtede ved siden af min renlighed også over mine tænder. Som tandlægestuderende manglede han øvelsesmateriale, så det blev jeg. Arbejdet tog sin tid, men til gengæld var det solidt – til stadighed overvåget af en erfaren og meget kritisk lærer.

Apropos tænder. Helt til min studentereksamen havde jeg aldrig været hos tandlæge. Mine forældre havde protese og skænkede ikke tandlægebesøg nogen tanke. Offentlige tandeftersyn var endnu ikke opfundet. Så det var først under officerstiden på Flyvestation Skrydstrup, at jeg kom til tandlæge. Hos en værnepligtig af slagsen, der havde adgang stationens tandlægeklinik. Han gav mit tandsæt en ordentlig

overhaling, så det var ikke med et ormstukket tandsæt, jeg mødte op med hos Ove på Tandlægehøjskolen i Aarhus.

EN MÅNED PÅ ASKOV HØJSKOLE

Januar måned 1960, det vil sige et halvt år efter, at jeg var startet på studierne, var jeg så heldig at kunne tilbringe på Askov Højskole. Formedelst 150 kroner for kost, logi og undervisning kunne man blive såkaldt januar-student. Min kæreste, Marianne, skulle som forberedelse til optagelse på børnehaveseminariet have et højskoleophold bag sig. Og da hun netop havde valgt Askov, var det nærliggende for mig at slå to fluer med et smæk – at forene det nyttige med det behagelige. Mariannes mor mente, at det under de givne omstændigheder nok var praktisk, at datteren fik taget mål til et pessar. Vi var jo forlovet med ring og det hele, men de unge mennesker behøvede jo heller ikke at forhaste sig. Og svigermors omsorg og foretagsomhed fornægtede sig heller ikke på dette punkt. Nu handlede det i hendes optik først og fremmest om uddannelse.

Januar var alligevel forelæsningsfri måned på universitetet. Siden min gymnasietid havde jeg ønsket at komme en tid på højskole. I høj grad inspireret af min gymnasierector Feilberg Jørgensen, som selv i sin ungdom i 1920'erne havde været elev der. Askov Højskole var grundlagt i 1865 af forstander og lærere fra Rødding Højskole, der efter 1864 lå i Tyskland. I krudtrøgen fra nederlaget i Dybbøl Banker og kun et geværskud fra den nye Kongeå-grænse. Den nationale ydmygelse var total – en tredjedel af kongeriget var gået tabt.

Men Rødding Højskoles forstander, Ludvig Schrøder, og med ham lærerkredsen flyttede som sagt denne Danmarks første højskole, grundlagt 1842, til Askov. For her at gøre den til danskhedens og oplysningens fyrtårn i det syd- og sønderjyske. Respekt stod der hurtigt om Askov efter grundlæggelsen – ikke mindst efter, at højskolen siden 1878 havde understreget sit særpræg ved at tilbyde en udvidet undervisning. Askov blev noget særligt og blev primus inter pares i den danske højskoleverden. Jeg oplevede en pragtfuld måned på højskolen – og ikke blot, fordi jeg havde min kæreste der.

Men også fordi, jeg oplevede højskolemiljøet i al dets mangfoldighed, dets næsten totale frihed og dets mange aktiviteter. Et utal af forskellige gøremål prægede dagligdagen. Der var undervisning, og der var studiekredse i alt muligt. Der blev digtet, der blev formet keramik, skrevet og indstuderet teater. En ung og entusiastisk Lars Knutzon tog her sine første brydetag med scenelivet, og der blev lavet avis. Selv kastede jeg mig ind i tidens heftige debat om den gryende velfærdstats glæder og

fælder. Jeg var vist mest mod – fordi jeg frygtede, at den ville tage ansvaret fra det enkelte menneske. Opdraget, som jeg var i 50'ernes traditionelle og stillestående tankegang. Men jeg oplevede også på Askov en høj grad af faglighed, som en flok markante lærere stod som garant for.

Først var der naturligvis forstanderne. Jeg nævner dem helt bevidst i flertal – for i ånden var der to, selv om der på lønningslisten kun var en. Det var den kloge, belæste og alligevel altid så beskedne teolog Knud Hansen. Jeg oplevede ham desværre kun på afstand. Det vil sige primært, når han i spisesalen gav en kortere eller længere meddelelse – det sidste kunne for eksempel være over et eller emne, der var aktuelt og oppe i tiden. Men over vandene svævede den på trods af alderen alligevel så legemligt og åndeligt nærværende tidligere forstander, J. Th. Arnfred. Han var på det tidspunkt 77 år og for længst en sprællevende legende i den danske højskole- og andelsbevægelse.

Man kunne godt føle sig hensat til Platons berømte Akademi, når Arnfred med flyvende hår og på lette fjed hastede mellem søjlerne – undskyld, mellem højskolens berømte lindetræer. Som en form for forberedelse til universiteternes filosofikum gav Arnfred særlige forelæsninger. Når han i sin udtalte jyske dialekt med de meget markerede 'er forelæste over "legemet og sjælen", følte man sig hensat til en anden verden.

Så var der de unge blandt lærerne. Der var for eksempel en ung litteraturmagister ved navn Tage Skou-Hansen, som få år før var blevet landskendt for sin anmelderroste debutroman "De nøgne træer" om besættelsestiden og forfatterens alter ego Holger Mikkelsen. Jeg kan stadig for mit indre øre høre Tages engagerede, engagerende og tekstnære undervisning. Jeg kan også høre ham med appel spørge os, der med ham læste Martin A. Hansens novellesamling "Agerhønen": - Tror I på historien? Kan den forekomme i virkeligheden".

Jeg husker endvidere den alt for tidligt afdøde Volmer Dissing og hans smittende glæde ved at læse og undervise i poesi. Og der var en engageret og teatergal Tage Hind, hvis dramatiske kunnen Marianne havde stor glæde af, og som kun et par år senere skulle min kollega på Århus Statsgymnasium. Hertil kom de ældre blandt lærerne. En Sønderjyllands-entusiast og -kender som Richard Andersen, der desuden præsenterede os for verdenspolitikens begivenheder og gåder. En Andreas Nielsen, der på sin lidt undseelige og stilfærdige måde var forelsket i den antikke verden og i sprog generelt.

Men først og sidst blandt foredragsholderne var der "den hvide elefant", det danske svar på norske Bjørnstjerne Bjørnson – Jørgen Bukdahl. Så befandt vi os naturligvis i

den gamle, fornemme foredragssal med de fine paneler og med den imponerende og historiske talerstol. Salen var stopfuld, mens Bukdahl på tavlen fremmanede aspekter af 1800-tallets åndsliv. Kulturelle strømninger, ideer af enhver art, store navne og revolutionære bevægelser i ind- og udland. Alt blev proppet ind i et skema, forestillende en enorm raket, som skulle futes af ved foredragsseriens slutning.

Tiden var knap og altid for kort for Bukdahl. Gang på gang måtte fru, norske Magnhild, fra første række og med de underligste fagter gøre gemalen opmærksom på, at tiden ikke blot var sluppet op, men også langt overskreden. Sommetider måtte hun helt op på talerstolen. Men hvor ideerne dog fløj tæt og højt under foredragssalens loft i de timer!

Og så var der omgivelserne. Den smukke og velholdte campus. De mange træer og de forskellige og smukt beliggende huse, hvor lærerne og de fleste af eleverne boede. Selv havde jeg – sammen med min - ligeledes historiestuderende - kollega Preben Torntoft – den ære at bo på loftet hos selveste Arnfreds. Jeg husker de vinteraftner, hvor vi sad ved mesterens fødder, mens ilden knitrede i pejsen, og mens Arnfred docerede et eller andet. Jeg husker også den milde og rare fru Arnfreds skridt op ad trappen for at høre, om vi ville have en kop the. De få hyrdetimer med min kæreste, der var mulighed for, kunne derved irriterende nok blive afbrudt – men velment var tilbuddet uden enhver tvivl.

Boghandleren i Askov var for længst en legende i 1960. Hans glæde ved at sælge bøgerne stod næppe mål med den kærlighed, han nærede til dem. Altid havde han den nyeste litteratur på lager – og så gjorde det ikke noget, at man blot kiggede i bøgerne eller måske endog faldt for fristelsen til mellem reolerne at læse i herlighederne.

Alt det beskrevne er naturligvis for længst blevet historie. Men bygningerne ligger der stadig, og nye er blevet tilføjet. Blandt andet en stor flot foredragssal husker jeg fra, da jeg selv en gang i slutningen af 1970'erne fik lov at holde foredrag i den. Og i august 1977 lagde min arbejdsplads, Slavisk Institut på Aarhus Universitet, beslag på alle højskolens lokaler og faciliteter i en hel uge. Af den simple grund, at vi skulle være værter for Nordisk Slavistmøde, der hvert tredje år samlede og samler slavister fra hele Norden for i kollegialt og festligt lag at diskutere alskens, men især naturligvis faglige problemer.

Mødet i 1977 blev en kæmpesucces, som vore nordiske kolleger ofte i senere samtaler fortsatte med at lovprise. Ikke mindst på grund af stedets ånd, dets atmosfære og rummelighed. Det er mit håb i dag, at der findes en løsning, der kan komme dagens højskoler til hjælp. Og den enorme kulturarv, som højskolerne er. Blot en kold vintermåneds ophold på Askov overbeviste mig om, at højskolerne

rummer så meget og noget unikt og ubetaleligt, der gør dem til både milepæle og fyrtårne i vort uddannelsessystems både fortid og nutid – samt forhåbentlig fremtid.

HJEMLIG LYKKE OG INTERNATIONAL HØJSPÆNDING

Oktober 1962 tegnede til at blive en god måned. Vi ventede vort første barn. Min kone havde lige færdiggjort sin uddannelse som børnehavepædagog – højgravid og lykkelig, mens jeg på fjerde år læste historie og russisk på Aarhus Universitet. Vi havde lige fået en lejlighed – to og et halvt værelse på fjerde sal med skrå vægge og karnapvinduer. Nogen luksus var der ikke tale om. Toilet uden håndvask på bagtrappen og fælles baderum i bunden. Også på andre områder var det småt med moderne bekvemmeligheder – men der var tale om en lejlighed, bedre end de to små adskilte loftsværelser, vi havde forladt. Og så var lejligheden billig – ikke uvæsentligt, da en sådan heller ikke i begyndelsen af 1960'erne hang på træerne.

Inden oktober måned var til ende, havde der imidlertid udspillet sig et drama – i såvel den store internationale som i vor lilleput verden. Oven i købet på nøjagtig samme tidspunkt. Den 18. oktober kom vor førstefødte til verden i en kompliceret og langvarig fødsel. Og i samme uge balancerede verden på kanten af en altødelæggende atomkrig. En situation, der er blevet kaldt det tætteste, verden kom på den totale katastrofe under Den kolde Krig. Eftertiden har prosaisk kaldt ugens højspændte begivenheder på det internationale plan for Cuba-krisen. Til gengæld kender samme eftertid mindre til den samme uges begivenheder, der startede på en fjerde sal på Frederiks Alle 174 i Aarhus. Men i min hukommelse er de to begivenheder koblet næsten organisk sammen.

I god tid inden fødslen havde vi besluttet, at den skulle finde sted på den kommunale fødeklinik i Østergade i Aarhus. Et for fattige studerende relativt dyrt, men efter sigende hyggeligt og hjemligt sted. Hvor faderen måtte være med – noget for os meget væsentligt. Desuden medbragte man på fødeklinikken egen jordemor og kunne tilkalde sin normale sygekasselæge. Men det skulle gå helt anderledes. Den 17. oktober om formiddagen begyndte første akt af et dramatisk forløb, der først en uge senere skulle finde sin endelige afslutning. Marianne fik veer, jordemoren blev tilkaldt – men kun for at konstatere, at barnet havde vendt sig. En manuel vending af fostret var for sent, så hele situationen varslede en sædefødsel. Det kuldkastede alle planer. Borte var egen jordemor, egen læge og hjemlige omgivelser på fødeklinikken. Jordemoren beordrede øjeblikkelig indlæggelse på Fødselsstiftelsen. Det kunne i det hele taget kun gå for langsomt.

Et par ord om denne ret specielle institution, der var oprettet 1910 under navnet Fødselsanstalten i Jylland og som en pendant til en tilsvarende institution i København fra 1700-tallet. Den skulle være ”et Fristed for hjemløse Fødende og deres spæde Børn”, som det så malende hedder i fundatsen. Med udgangen af 1955 bortfaldt i Aarhus ordningen med udelukkende at ”huse ulykkelige mødre og deres børn”. Stiftelsen skulle nu generelt tage sig af graviditeter og fødsler med komplikationer, selv om ugifte kvinder stadig havde en særstatus ved at have fri adgang. I dag er Fødselsstiftelsens livsbekræftende aktiviteter flyttet til Skejby og dens smukke bygninger overtaget af Universitetets sundhedsvidenskabelige fakultet.

Med den vordende mors indlæggelse på Fødselsstiftelsen var min deltagelse i fødslen pludselig forduftet. Selv om indlæggelsen under de givne vilkår og set i bakspejlet naturligvis var det eneste rigtige og forsvarlige. Men så nøgternt kunne vi ikke den gang se på situationen. På Stiftelsen var al tale om mandens deltagelse i fødslen noget, der lød som snak fra en planet i et helt andet solsystem. Her var siden 1955 professor Mogens Ingerslev (1913-92) ikke blot øverste, men også enevældig chef – med reference direkte til Indenrigsministeriet. Jeg kvier mig endog lidt ved at kalde den praktiserede enevælde for oplyst. Det skal imidlertid straks understreges, at jeg overhovedet ikke stiller spørgsmålstegn ved chefens faglige kvaliteter.

Han var blevet læge som kun 23-årig, havde blot fem år senere forsvaret sin doktordisputats og gjorde i løbet af sit arbejdsliv en enorm - såvel faglig som administrativ - indsats på Aarhus Universitet. Han var sikkert også på mange punkter i sin handlemåde bedre end sit rygte.

Men det var rygtet, der i vor lille verden kom til at spille hovedrollen. Og så de praktiske nedslag af dette rygte, som vi kom til at opleve dem. I Aarhus Universitets officielle nekrolog over Ingerslev, skrevet af kolleger, og som den er aftrykt i universitetets årsskrift, hedder det blandt andet: ”Mogens Ingerslev var forrige generations type på ene-chefen. Han var opdraget i den ånd og formåede at føre det bedste af den videre i sin ledelsesstil og omforme den i takt med udviklingen inden for sundhedsvæsenet”. Så vidt kollegernes omsorgsfulde, forsigtige og sikkert let eufemistiske dom. Den nævnte omformning af ledelsesstilen gjaldt i hvert fald ikke farens medvirken ved ringside.

Nu skal læseren af det ovenfor skrevne ikke forledes til at tro, at Mogens Ingerslev på daværende tidspunkt var den eneste, der ikke ønskede fædres tilstedeværelse ved fødsler. Problemet var formodentlig i begyndelsen af 1960'erne for de fleste vordende fædre og mødres vedkommende slet ikke aktuelt. Der er sikkert mange i sundhedssystemet, der den dag i dag ikke helt forstår farens rolle ved at deltage i en fødsel. For vordende forældre er fædres deltagelse i dag ofte blot et led i det projekt,

som fødsler er blevet til. Når så fødslen går i gang, træder faren uvægerligt ind i et rum, hvor han bliver tilskuere, og som stort set på kvindernes præmisser. Endnu i 1968 verserede en historie om lægen, der retorisk spørger den vordende far, om han ved, hvorfor fødesengen er så høj. Lægen giver selv svaret: - Så kan vi sparke faren ind under sengen, når han besvimer.

Mogens Ingerslev var naturligvis ikke alene om at holde autoriteterne på plads og i hævd primo 1960'erne. De var stort set alle på plads og i orden på det tidspunkt. Det gjaldt hele sundhedssektoren, og det gjaldt uddannelsessystemet fra top til bund – fra børneskolen til universitetet. Det gjaldt såmænd også det politiske og administrative system i alle dets afskygninger. Autoriteternes massive fald lå endnu en halv snes år ude i fremtiden, men så gik det til gengæld stærkt.

Det, der gjorde Mogens Ingerslev speciel i denne sammenhæng, var den fastlåste situation, stædighed og udholdenhed, hvormed han fastholdt sit synspunkt. Vi skal helt frem til slutningen af 1970'erne, før han måtte give op – altså til en tid, hvor de fleste autoritære strukturer i samfundet for længst havde måttet bide i græsset. Først i 1979 pålagde Århus Amtskommune ved en direkte tjenstlig ordre Ingerslev at lade fædre deltage i fødsler. Han tillod sig endog i løbet af debatten at kalde fædrenes ønsker intet mindre end ”en perversitet”. Som et spinkelt forsvar for professorens vægring kan naturligvis anføres, at først med 1970'ernes bløde mand og hans mere og mere selvstændige kvinde var ønsket blevet et bastant folkekrav. Udsprunget af og vokset i ungdomsoprørets antiautoritære bølge fra slutningen af 1960'erne. Men Ingerslev holdt stand til det sidste.

Så i 1962 var al snak om min deltagelse i en fødsel på Fødselsstiftelsen fuldstændig omsonst. Personalets frygt for at handle i strid med Ingerslevs paroler var nærmest prentet med flammeskrift på deres uniform. Min kone blev indlagt den 17. oktober ved middagstid, og vor dejlige datter Maja kom først til verden mere end et døgn senere. Nok et af de værste døgn, jeg nogensinde har oplevet. For slet ikke at tale om Marianne, der havde smerten, ensomheden og usikkerheden som en del af både krop og sjæl. Jeg ringede naturligvis med jævne mellemrum natten igennem til Stiftelsen. Men da morgenen nærmede sig, og der stadig ikke var positive bulletiner, kunne jeg ikke længere holde mig i ro. Endnu en opringning ved femtiden til fødestedet – blot for at meddele, at nu ville jeg tage cyklen og inden længe indfinde mig på stedet. Og at jeg så forventede at komme i kontakt med min kone.

Som sagt, så gjort. Jeg kunne godt mærke, at panikken bredte sig, da jeg troppede op på forhallens imponerende trappe. Hvad ville professoren ikke sige, hvis morgenfriskheden pludselig motiverede ham af sted til arbejdsstedet, og han pludselig troppede op. Sygeplejerskerne var febrile og havde røde pletter i ansigtet –

jeg var nok heller ikke særlig rar at være sammen med på det tidspunkt. Ind på afdelingen kunne jeg under ingen omstændigheder komme. Faren for smitte har altid været et godt argument – reelt eller ikke. Jeg nægtede at forlade stedet. Et kompromis blev indgået. Min kone blev i sin hospitalsseng kørt ud til den imponerende trappe, hvor vi havde et par minutter sammen. Hvorefter hun lidt beroliget blev kørt tilbage til stuen, mens jeg atter trillede hjem.

Samtidig steg den internationale spænding omkring Cuba. Sputnik-chocket i 1957 og den cubanske revolution to år senere havde gjort USA følsom overfor Sovjetunionens muligheder og hensigter – ikke mindst i det caribiske rum. I juli/august 1962 havde den amerikanske regering fået efterretninger om, at en sovjetisk militær oprustning var i gang på øen. Den sovjetiske leder Nikita Khrustjov havde imidlertid beroligende forsikret Washington om, at der udelukkende var tale om defensive våben. Men den 14. oktober 1962 afslørede et amerikansk U-2-spionfly, at der var tale om en rampe til affyring af mellemdistanceraketter, som absolut ikke kunne betegnes som defensive våben.

Alt det vidste offentligheden – hverken globalt eller i Danmark – naturligvis intet om. Ikke før den nyvalgte og i januar 1962 tiltrådte unge og energiske præsident John F. Kennedy i en tv-tale den 22. oktober meddelte en skræmt verdensoffentlighed, at alle skibe på vej mod Cuba med raketter, atomladninger og andet offensivt materiel ville blive stoppet og opbragt. Det var i realiteten en amerikansk krigserklæring, og verden holdt vejret. Der fulgte dernæst seks døgnns nervekrig, hvor udbruddet af en atomkrig var en mulighed.

Imens lå mine to piger på Fødselsstiftelsen. Fødslen havde været en rigtig ubehagelig oplevelse. Hospitalsmiljøet oplevede min kone som koldt, goldt og ufølsomt. Ingen havde bagefter talt fødselsforløbet igennem med hende – noget, som enhver fødende og ikke mindst førstegangsfødende har et eksistentielt behov for. Og ikke mindst, når en tangforløst fødsel har været langvarig, besværlig og traumatiserende. Mindst en uges ophold blev os stillet i udsigt. Ammebesvær var trådt til som en komplicerende faktor. Vi var kede af det. I den højspændte internationale situation ville jeg gerne have min lille familie samlet. Ikke mindst efter Kennedys dramatiske ultimatum den 22. oktober. Jeg vidste jo, at som uddannet sprogofficer med russisk ville jeg med sikkerhed blive indkaldt allerede i den indledende fase af eventuelle krigsforberedelser. Forelagt disse omstændigheder og udsat for et betydeligt pres bøjede Stiftelsen sig – og jeg kunne hjemføre min lille familie.

Det er meget sandsynligt, at lægekundskaben rent fagligt havde ret i sin vurdering af det rette udskrivningstidspunkt. Men i den højspændte situation talte også andre hensyn. Og få dage efter hjemkomsten blev krisen afblæst. Den 28. oktober kom der

rapporter om, at sovjetiske fragtskibe på vej til Cuba var vendt om – en rapportering, som danske efterretningskilder ikke var uden andel i. Sovjetunionen lovede at fjerne de fremskudte raketstillinger mod en amerikansk garanti om ikke i fremtiden at invadere den caribiske ø. Med den viden, vi har i dag – blandt andet fra offentliggjorte russiske kilder – var verden i oktober 1962 endnu tættere på en atomkrigs afgrund, end vi anede den gang. Frygten – også uden denne viden – var såmænd stor nok. I den store verden havde supermagterne testet hinanden. I den meget lille verden havde jeg testet overlægen – helt uden, at denne vidste en døjt om det.

DAGLIGDAG MED ET SPÆDBARN

Så begyndte en dagligdag med et spædbarn – og med alle de nye ting, som forældreskabet medførte. Lykkefølelse, bekymringer, ansvar og tusinder af nye og under normale forhold bagatelagtige fænomener i dagligdagen – og alt i en pærevælling. Hun var så dejlig – og oven i købet så nem, den lille Maja. Sov som en engel på de tidspunkter, hendes mor og far syntes egnede til søvn. Sommetider så godt, at vi var bange for, at der var noget i vejen med hende. Men det var der ikke – Maja var bare et sundt ønskebarn med et lige så sundt søvnbehov.

De praktiske forhold i lejligheden på Frederiks Allé 174 var naturligvis ikke, som standard forventes i dag. Vaskemaskine, tørretumbler og engangsbleer var stadig noget, der i hvert fald i vores sammenhæng ventede på fremtidige velfærdstider. Spekulerer sommetider på, hvordan vi dog overlevede uden de mange gode råd om spædbørnspleje, der i dag står til rådighed i myriader af bøger, tv-udsendelser, på video og dvd samt fra terapeuter i hobetal. Måske blev vi til gengæld ikke forvirrede, når vi kun havde os selv og måske velmenende bedsteforældres gode og ofte overhørte råd at forholde os til.

Vor virkelighed i den tre-værelses - uden badeværelse og med toilet på bagtrappen havde følgende ingredienser: Stofbleer, blebukser, felintrøjer, sengetøj mv. - alt skulle koges i store gryder over de to gasblus, der var til rådighed i køkkenet. Og tørres på den snor, man kunne trække som hypotenusen i en retvinklet trekant mellem et vindue i lejligheden og bagtrappe-skaktens ditto. I regnvejr inden døre og i nærheden af radiatoren. Men der var varmt vand og fjernvarme og i det hele taget fyrstelige forhold – sammenlignet med femtesalen i Tordenskjoldsgade eller sommerhuset i Risskov, hvor vi havde boet nogle måneder inden fødslen. Nemlig, da det blev for hårdt og besværligt for Marianne at slæbe sig op på 5. sal.

Og vi fik kolonihave. En dejlig plet i kolonihaveforeningen Åbrinken ved Ringgadebroen. Gammelt og frønt hus og gammel have med store træer og høje hække. Et lille paradys for et lille barn og for os. Let at komme til – også til fods. Fra Frederiks Allé, op til Harald Jensens Plads, ud ad Ringgaden over jernbanebroen, og så var vi der. Jeg mener, vi gav 3.000 kroner for denne herlighed og dette åndehul – fjernt fra Frederiks Allé's trafikstøj og -møg. Så længe det varede. For pludselig fik vi fra bestyrelsen en opsigelse af lejemålet, begrundet i manglende renholdelse af haven.

Ganske vist var vor have ikke blandt dem, der en gang om året blev belønnet med diplom, men den var heller ikke dårligere passet end så mange andre – syntes vi. Vi var sikre på, at årsagen til opsigelsen skulle søges et helt andet sted. Et stykke tid i forvejen havde vi haft besøg af en ung studerende, Patrick fra Ghana, som en af mine medstuderende havde mødt i Moskva under et studieophold der, og som han efterfølgende havde inviteret til Aarhus. Vi tog Patrick med ud i kolonihaven, og jeg er sikker på, at det var mere, end en dansk kolonihaveforening anno 1964 kunne goutere. I hvert fald blev vi sagt og måtte nu søge en køber til vort lille fristed i Åbrinken. Men det var ikke svært.

En gang i løbet af studietiden blev jeg socialdemokrat – som vælger og ikke som partimedlem. Jeg blev fan af Svend Auken og stemte på ham, så længe han levede. Det hang sådan sammen. Auken og hans daværende kæreste og senere hustru, Bettina Heltberg, der begge var statskundskabsstuderende, stillede op som kandidater til Studenterforeningens seniorat, dvs. bestyrelse. Formelt var det vist Bettina, der stillede op til formandsposten som en kun 22-årig studerende. Det var ganske uhørt og første gang, at en studerende overhovedet dristede sig til at stille op til den ærværdige forenings ledelse – en forening, der naturligvis var stiftet som en kopi af den københavnske studenterforening, der havde mange år på bagen. Det plejede at være bedagede, i ordets egentlige betydning rigtige seniorer, medlemmer af det aarhusianske bedre borgerskab. I dette tilfælde den i mange sammenhænge, bl.a. fra det yderst populære tv-program ”Spørg Århus”, kendte Kjeld Ladefoged, skovrider for Marselisborg-skovene.

Valget blev både en sensation og i andres øjne en ægte skandale. Det højere borgerskab var i oprør. Personligt stemte jeg til posten som ledende senior, dvs. formand, sammen med mange andre studerende på Bettina Heltberg. Hun blev valgt, godt støttet af sin kæreste Svend Auken. Hun vandt som sagt valget med et komfortabelt flertal og dokumenterede efterfølgende, at ungdommen udmærket kunne forvalte den aarhusianske studenterforenings forretninger. Siden den tid blev jeg socialdemokrat af overbevisning, så da Svend Auken kort efter stillede op til Folketinget, fik han min stemme.

FORMAND FOR HISTORISK FORENING

I universitetsåret 1962-63 var jeg formand for Historisk Forening. Den var et fagligt og selskabeligt forum, hvor de studerende og lærerne kunne mødes i mere uformelle rammer, end forelæsningerne gav plads til. Jeg siger var, fordi foreningen i 1970'ernes ideologiske kværn blev stemplet som "borgerlig" og derfor naturligvis, men beklageligt, nedlagt. Vi var en velfungerende bestyrelse, der blev valgt på generalforsamlingen den 4. maj 1962. Udover mig, sagde hunden, som formand bestod den af Troels Rønsholdt-Nielsen som næstformand, Henning Rønning-Bæk som sekretær, Jens Damm som kasserer og Jens Chr. Manniche som protokolfører. Bestyrelsesmøderne blev holdt på skift hos medlemmerne – dagsordenen foreskrev først det saglige, og dernæst tilfredsstillelse af sult og tørst. Det sidste stod der ikke noget om i vedtægterne. Hyggeligt, opløftende og berigende var møderne under alle omstændigheder.

I min beretning til generalforsamlingen den 23. april 1963 konstaterede jeg, at det havde været et godt år, og at foreningen havde nydt godt af den øgede studenterinteresse for de humanistiske fag generelt og i høj grad også for historiefaget. Foreningen havde fået flere kontingentpenge at gøre godt med, og til møderne lå deltagerantallet konstant på 35-40. Der var i løbet af året blevet afholdt hele 15 bestyrelsesmøder, der alle havde været præget af et godt samarbejde og kammeratskab. Desuden havde "bestyrelsen på en sjælden måde --- formået at skabe en syntese mellem det fornøjelige og det nyttige", som jeg nøgternt konstaterede i min beretning.

Bestyrelsen og Historisk Institut generelt blev imidlertid i december 1962 ramt af et chok og en tragedie. Vores sekretær Henning Rønning-Bæk begik selvmord på sit værelse i et af park-kollegierne. Vi havde lært Henning at kende som en energisk, fagligt solid, inspirerende og selskabeligt anlagt kammerat. Og ingen havde mærket noget specielt. Vi havde svært ved at forstå hans handling – få dage efter, at han havde deltaget i endnu et hyggeligt bestyrelsesmøde, præget af den tilstundende jul. Formodentlig blev han offer for den ensomhed, som mange studerende oplever og oplevede i løbet af deres studium. Og i en tid, der endnu hverken kendte til studenterpræster eller psykologer, blev ensomheden hverken bemærket eller behandlet. Men selvmord blandt studerende forekommer jo desværre også i dag – på trods af alskens rådgivning og mulighed for hjælp. Jeg skrev et brev til Hennings forældre i Viborg, hvori jeg fortalte om, hvordan vi havde oplevet deres søn. Trøst eller ej, vi modtog i hvert et et smukt takkebrev fra dem.

Jeg plukker lidt i mit formands-års aktiviteter. Professor Knud Hannestad introducerede os til mongolernes fjerne, men alligevel så globale og indflydelsesrige verden i 1200-tallet – krydret med Hannestads sædvanlige mange morsomme sidespring. Han understregede som noget væsentligt og måske overraskende, at de traditionelle handelsveje mellem Asien og Europa efter arabernes hærgen blev genåbnet med mongolerne.

Min gamle soldaterkammerat fra den militære sprogskole, historikeren Aage Trommer, var blevet gymnasielærer i Odense og samtidig medlem af besættelseshistorikeren Jørgen Hæstrups kreds af unge historikere, der skulle undersøge forskellige aspekter af modstandsarbejdet under krigen. Trommer havde fået til opgave at undersøge forholdene i Region 3, dvs. i Sønderjylland, og holdt i den anledning et udmærket og for historiestuderende nyttigt foredrag, hvor han redegjorde for problemerne med at bruge interviews som historiske kilder. Han understregede, at samtalen altid kun kunne være et supplement til det skriftlige materiale, og at den derfor aldrig kunne stå alene.

Også et andet bekendtskab fra sprogskolen inviterede jeg i foreningen. Jeg har i afsnittet om min soldatertid udførligt fortalt om hans tumultariske baggrund, og hvorfor han var havnet i Danmark. Det drejer sig om dr. jur. D.J. Kønig, der havde sit daglige virke i Forsvarsstabens hemmelige cirkler. Her arbejdede han som civil ansat indsamler af efterretninger og som analytiker. Han havde - som en blandt flere - undervisere derfor undervist os i nogle af efterretningstjenestens mysterier. Hans - i formen desværre lidet inspirerende - foredrag hed ”Østforskningens problemer”. Han ønskede ikke at diskutere aktuelle emner – forståeligt nok, set i forhold til hans ”hemmelige” position. Kønigs foredrag fandt sted den 22. oktober 1962, det vil sige på Cuba-krisens mest højspændte tidspunkt, og mens Marianne endnu lå på Fødselsstiftelsen med vores nyfødte datter.

”Efter mødet samledes bestyrelse og foredragsholder hos formanden, der netop var blevet far, og dette fejredes”, som protokollen lakonisk fortæller. Da jeg senere på aftenen indviede dr. Kønig i min nervøsitet over hele situationen, svarede han ”at da han havde forladt kontoret i Kastellet for at tage til Aarhus, havde der ikke været efterretninger om en umiddelbar krigsfare”. Sådan! Og sagt med Kønigs sindige stemme og med den tjekkiske accent, der røbede hans oprindelse. Han fik jo ret, men det var ikke ligefrem en fornemmelse af fred og ingen fare, vi havde i de oktoberdage i 1962.

Lad mig nævne endnu en foredragsholder, der havde forbindelse til mit intermezzo med det danske forsvar. Det var oberstløjtnant Mogens Boisen – bedst kendt for sine utroligt talrige og fremragende oversættelser. Af alt muligt. Deriblandt adskillige

store forfattere - ikke mindst var han berømt og omstridt for sin oversættelse af James Joyce's Ulysses, som han i øvrigt bearbejdede, forbedrede og genudgav lige til sin død i 1987. Og det gør Joyce-forskere såmænd den dag i dag. Overalt og altid oversatte Boisen. Jeg kan huske, jeg ringede til ham med tilbud om at hente ham ved toget og invitere ham med hjem til et stykke mad. Han takkede nej – han havde oversat i toget og ville gerne fortsætte med det på hotelværelset, indtil han skulle holde foredrag hos os.

Boisens foredrag hed ”Filosofiske smuler om krigens væsen” og udmærkede sig ved, som der står i protokollen, ”på samme tid at være sæsonens bedste møde og dårligst besøgte” – kun 18 tilhørere, hvoraf de fire var bestyrelsesmedlemmer”. Af andre foredrag bød sæsonen på et morsomt og interessant causeri ved kender af den arabiske verden, Erik Reske Nielsen, der netop var vendt hjem fra en rundtur i Mellemøsten og Nordafrika. Kalejdoskopisk berettede Reske om situationen der. Konkluderende sagde han om ægypterne, at de blandt de øvrige arabere er ”ilde lidt lige som prøjsere blandt velanstændige europæere”.

Med til årets aktiviteter hørte også den traditionelle julefrokost. Skal man tro min beretning, var den vellykket. Landsarkivar Johan Hvidtfeldt fra Viborg, der også var ansøger til et professorat i det 19. århundredes historie på vort institut, var i den anledning valgt til jobbet som magister bibendi. Af beretningen fremgår det, at han var lovlig længe om at komme i gang med sine spirituøse pligter. Han ville tilsyneladende hellere tale om de mange kilometer reolplads, det nye landsarkiv ville blive udstyret med. Hvidtfeldts tale forekom for tung og alvorlig til det fremskredne tidspunkt, hvor snaps og øl i fællesskab krævede motion for lattermusklerne.

Julefrokostens morskab kom til gengæld i gang med den ældre studerende Helge Paludans ”lærde” forelæsning om kildekritiske problemer i forhold til en sammenligning mellem det svage køn og de kilder, historikeren har til sin rådighed. Herefter vil jeg overlade ordet til den samvittighedsfulde protokolfører, den nu desværre alt for tidligt afdøde universitetskollega Jens Chr. Manniche, som mente sig i stand til at berette følgende:

”Efter bordet serveredes kaffe og rettedes an til dans (til båndoptager). Visse urolige elementer kastede lidt om sig med kopper og flasker, uden at der dog skete større skade. Et spejl blev slået i stykker på herretoiletet, uden at synderen dog blev fundet. Men derudover var der ingen episoder. Vi fik dog bagefter en ”næse” af matematikprofessor Svend Bundgaard for at have støjet for meget, men det synes, som om klagerne herover skyldtes en opsamlet vrede hos naboerne til Matematisk Institut for fester gennem længere tid. Hverken portneren eller kantinebestyreren gjorde vrøvl over deltagernes livsudfoldelse. Gløggen serveredes ved 12-tiden, og

klokken ca. 1 blev vi strittet ud”. Sådan! En trods alt værdig afslutning, der derefter kunne fortsætte under mere private former.

Endelig rummede sæsonen 1962-63 to ekskursioner – den ene til mindeværdige steder i det sønderpiskede Nord- og Sydslesvig, og den anden til København med besøg på blandt andet Nationalmuseet og Rigsarkivet. Jeg deltog kun i den sidste – væsentligst begrundet i, at Marianne og jeg først ventede og bagefter var fuldt optaget af lille Maja.

I maj 1963 oplevede vi den store sorg, at min far døde – forholdsvis hurtigt og ikke mindst pludseligt. Han, som havde haft så mange planer om gode ture med lille Maja i for eksempel Anlægget i Tønder. Nu endte det hele med, at hun aldrig oplevede sin farfar, endsige blot huske ham. Hun var den pige, som mine forældre aldrig fik, og som de havde ønsket sig så inderligt. Forud for min fars død gik følgende.

Min mor havde i mange år lidt af galdesten, og i foråret 1963 besluttede hun sig endelig for at blive indlagt på Tønder Sygehus med henblik på at blive opereret. Mens hun ventede på operationen, var min far alene. En ganske uvant situation for ham efter næsten 30 års dagligt samvær og samliv med min mor. Jeg er sikker på, at denne situation var med til at slå ham ud. Pludselig blev jeg ringet op for at få beskeden, at nu lå begge mine forældre på sygehuset. Min far var dejset om på gaden og indlagt bevidstløs med tegn på hjerneblødning. Jeg er overbevist om, at den umiddelbare grund var, at han ikke orkede at være alene. Kombineret med en fysisk nedslidt krop.

Jeg tog naturligvis straks toget til Tønder, men det lykkedes mig ikke at komme i kontakt med min far. Det var og er jeg ked af. Uden nutidens blodfortyndende medicin fik datidens blodprop- og hjerneblødningspatienter lov til blot at ligge, mens familien og lægerne ventede på, om tilstanden endte med liv eller død. For min fars vedkommende desværre med det sidste efter 14 dages bevidstløs tilstand. Et stort slag for os alle sammen – værst naturligvis for min mor, der nu måtte se en dagligdag alene i møde. Selv om hun besøgte os forholdsvis ofte i Aarhus, tog det adskillige år, før hun blot nogenlunde kom over at have mistet sin mand efter årtiers tætte samliv. Hun var ikke blevet opereret for galdesten og blev det heller ikke i de 20 år, hun overlevede min far.

De første somre i min studietid havde jeg erhvervsarbejde. Min far skaffede mig et job i kassen i Christian Pedersens herreekviperings-forretning på Storegade i Tønder. En balstyrisk herre, der flippede helt ud, når kassen ikke stemte ved lukketid. Året efter fik jeg et noget mere fredeligt og afslappende sommerjob. Vadehavs-forskeren Niels Kingo Jakobsen fra Københavns Universitet havde et lille laboratorium på

politistationen i Tønder. Hos dette overmåde behagelige menneske skaffede min svigerfar et job til mig. Jeg skulle køre rundt i Tønder-marskens forskellige koge og omhyggeligt notere ned, hvordan de enkelte marker (sdj. fenner) blev udnyttet. Om der voksede korn eller andet. Eller om der gik kreaturer og hvor mange. Et behageligt arbejde, hvor jeg helt var min egen herre. Og så var det nyttigt. De udnyttelseskort, som jeg på mine ekspeditioner indsamlede, indgik et par år efter i den disputats, der skaffede min arbejdsgiver doktorgraden og et professorat i geografi på Københavns Universitet.

STUDIER I HISTORIE OG RUSSISK

Min oprindelige plan havde været at studere historie og dansk med henblik på Sproglig-historisk embedseksamen, der sammen med pædagogikum var adgangsbilletten til at undervise i gymnasiet. Men med de russisk-kundskaber, som værnepligtstiden havde givet mig, var det naturligt at udskifte bifaget dansk med russisk. Ikke mindst som følge af den opmærksomhed, sputnik-chocket siden efteråret 1957 globalt havde givet det russiske sprog og Sovjetunionen generelt. Russisk var oven i købet på vej ind i gymnasiet som valgfag ved siden af fransk. Så de følgende år fulgte jeg undervisningen på både Historisk og Slavisk Institut.

Det første studieår var for mig lidt af en blandet landhandel. Som matematisk student skulle jeg bestå den såkaldt store latinprøve – det vil sige det nysproglige gymnasiums pensum i dette sprog. Det foregik med lektor Georg Mondrup fra Katedralskolen som en lidt kedelig, men absolut kompetent lærer. Men på et aldeles ukristeligt tidspunkt - klokken otte om morgenen. Universitetsundervisning begyndte normalt ikke før ni – den gang.

Udover latinundervisningen var der forelæsningserne til Filosofikum, der blev læst i det nu nedrevne Store Auditorium og for studerende fra alle fakulteter. Det var også det auditorium, hvor forsvar for doktorgraden normalt blev afholdt. Forsvar, der en gang imellem kunne udvikle sig til fejder, der ikke stod tilbage for dem, der udkæmpedes af de klassiske krigere på friserne over hovederne på doktorand og opponenter. Blot blev de moderne fejder udkæmpet med ord og argumenter i stedet for med de sværd og skjolde, som gips-krigerne var udstyret med. Filosofikum-forelæsningserne blev afholdt af den stilige og altid korrekt påklædte professor Justus Hartnack (1912-2005), der før sine filosofiske interesser havde været officer i Den kongelige Livgarde – og som i øvrigt havde været vagthavende officer på Amalienborg om morgenen den 9. april 1940.

Jeg mente i Hartnacks hele attitude at kunne mærke garderofficerens glæde ved også på universitetet at stå overfor en stor enhed – nu ikke bestående af gejelede gardere i geled, men aarhusianske studerende. Også forelæsningerne blev afviklet reglementeret – velforberedte, velargumenterede og formfuldendte. Selv om det var et meget subjektivt præget udsnit af filosofi-historien, Hartnack serverede for os. Og som hans selvskrevne lærebøger indeholdt. For eksempel var eksistensfilosofien, det vil sige blandt andre Søren Kirkegaard, stort set fraværende, mens den anglikanske sprogfilosofi fyldte meget. I sommeren 1960 gik jeg op til latin og filosofikum – bestod det første, men dumpede med et brag i det sidste - oven i købet i Ludwig Wittgenstein, professorens yndlingsfilosof. Om igen et halvt år senere, og jeg bestod – denne gang i formel logik og hos Hartnacks assistent, den unge magister Niels Egmont Christensen (1927-80)..

På Slavisk Institut genså jeg professor Ad. Stender-Petersen (1893-1963), som havde været mit første møde med russisk, endnu mens jeg gik på Tønder Statsskole. Den gang havde han i folkeuniversitets-sammenhæng holdt et inspirerende foredrag om den klassiske russiske forfatter Nikolaj Gogol. Stender, som han altid blev kaldt, blev et behageligt og i faglig henseende yderst lærerigt bekendtskab. Selv havde han gået i tysk skole i det før-revolutionære Skt. Petersborg, og senere havde han studeret på samme bys sprænglærde universitet. Og hvor han som lærere havde haft nogle af datidens - også internationalt - førende videnskabsmænd i sprog, litteratur og historie. Han var blevet skolet i den klassiske filologiske metode samtidig med, at han havde stiftet bekendtskab med de nyeste videnskabelige teorier som for eksempel den formalistiske skole inden for litteraturforskningen. En skole, der delvist kom til at præge hans store tre-bindts litteraturhistorie fra begyndelsen af 1950'erne.

Stender var meget fleksibel med hensyn til sin skemalægning af timerne. Halvtresserne havde for ham været en ørkenvandring med meget få studerende. Den kolde Krig truede til stadighed med at blive varm, og det ideologiske klima var præget af en hadsk enten-eller tænkning – en situation, der ikke passede den kompromissøgende og kosmopolitisk indstillede Stender. Han så gerne en tredje vej i den udenrigspolitiske debat ud fra den betragtning, at ethvert problem har mange aspekter. Men han blomstrede op, da hans beskedne flok af studerende i 1959 suppleredes med os fra forsvarets sproguddannelse. Jeg siger os, fordi flere af mine tidligere soldaterkammerater prøvede at vedligeholde deres russisk-kundskaber samtidig med, at de læste helt andre fag.

Stender gik ikke så hurtigt frem i læsningen af russiske litterære tekster, men til gengæld blev de endevendt historisk, litterært, sprogligt og tekstligt. En yderst nyttig metode til nærlæsning af tekster, som jeg i høj grad selv senere anvendte i min egen undervisning af såvel gymnasieelever som universitetsstuderende. Vi læste for

eksempel den russiske nationaldigter, Aleksander Pusjkins ”roman på vers”. Det vil sige ”Jevgenij Onegin”, der handler om prototypen på den russiske litteraturs flanør og døgenigt samt ”overflødige menneske”. Og Stender syntes, at det var en god ide, at vi lærte de melodiske vers udenad. Jeg husker, at jeg personligt nåede op på at kunne 17 vers udenad.

Set med nutidens pædagogiske øjne er udenadslære generelt helt i skoven. Men sandheden er jo, at metoden er et udmærket didaktisk middel i al sprogundervisning. Forudsat, at metoden ikke står alene. Når eksaminanden ved det grønne bord ikke lige kunne huske svaret på professorens spørgsmål, svarede Stender selv. Det manglende svar var naturligvis bare udtryk for, at det unge menneske ikke lige i det givne øjeblik kunne huske svaret. Så svarede Stender som nævnt selv, og eksaminationen kunne gå videre med nye spændende problemstillinger.

Stender lavede mærkbart op, da der pludselig i slutningen af årtiet atter viste sig russisk-studerende. Selv havde han i begyndelsen af 1950’erne som sagt udgivet en stor trebinds russisk litteraturhistorie, der også blev internationalt kendt i en tysk oversættelse. Den dag i dag har de tre bind status af litterær bibel på Slavisk Institut, og de kan stadig - over et halvt århundrede senere - læses med stor fornøjelse og stort udbytte af alle med interesse for russisk litteratur eller litteratur generelt. Ikke mindst, fordi Stender i sin litteraturhistorie som erklæret tilhænger af den formalistiske skole sætter værket i centrum og trænger det biografiske og historiske stof i baggrunden. Alligevel kan han alligevel og heldigvis ikke lade være med til stadighed at ridse den historiske kontekst, som det litterære værk indgår i, op.

Lige efter befrielsen i 1945 havde Stender haft mange tilhørere til sine forelæsninger over russisk litteratur. Ikke så sært på baggrund af Sovjetunionens store og afgørende indflydelse på krigens udfald. Og med den sovjetiske hær stående dybt inde i Europas hjerte. Især havde han haft beundrere blandt ”langtidsstuderende” kvinder, der tilhørte Aarhus’s bedre borgerskab. De havde for fleres vedkommende fulgt hans forelæsninger siden 2. Verdenskrigs afslutning, og i vi unges øjne fremtrådte de naturligvis som bedagede ældre damer, der fra første række i auditoriet hang ved professorens læber.

Men allerbedst husker jeg de timer med Stender, hvor vi sad en lille gruppe russisk-kyndige studerende omkring et bord, ofte på utraditionelle tidspunkter af hensyn til vore timeplaner på andre institutter. Så opstod der den intime atmosfære i institutbiblioteket, hvor lærer-student-forholdet næsten var ophævet, hvor auditoriet omdannedes til et laboratorium, hvor et ægte universitetsstudium kom i centrum, og hvor alle var fælles om ansvaret for, at undervisningen lykkedes. Små fire år fik jeg

lov til at opleve Stender og hans kosmopolitiske holdning og viden, før han døde i 1963, kort før sin 70-års fødselsdag.

Efter Stenders død blev hans professorat delt i to – et udtryk for, at bevillingerne i begyndelsen af 1960'erne begyndte at flyde mere rigeligt til universiteterne. Tendensen var startet i Viggo Kampmans korte statsministerperiode, 1960-62. Og den var udtryk for, at nogle store ungdomsårgange var på vej ind på uddannelsesmarkedet. Samtidig var den højere middelklassens uddannelsesbehov i vækst. Jeg oplevede selv i det små de øgede bevillinger i og med, at Ungdommens Uddannelsesfond med statsgaranterede lån samt legater blev søsat samtidig med, at jeg begyndte at studere i 1959. Og fra midten af 60'erne voksede antallet af stillinger ved de højere læreanstalter betydeligt ved, at der ved siden af professoraterne også oprettedes andre lærerkategorier.

Delingen af professoratet efter Stenders død betød, at Knud Rahbek Schmidt (1914-86) overtog det russiske sprogområde, mens min gamle lærer fra forsvarets sprogskole, Gunnar Svane (1927-2012), skulle varetage undervisningen i de øvrige slaviske sprog. Jeg fulgte litteraturlæsninger hos Rahbek, der ellers primært var historiker, mens jeg fulgte timer i russisk grammatik hos Knud Jordal (født 1924). For at få brød på bordet påtog jeg mig samtidig en del undervisning i russisk sprog og studiekredse om russiske emner i aftenskolen, først og fremmest hos FOF.

HISTORIE-STUDIET

På historie fulgte jeg det første år forelæsninger i nærorientens historie i oldtiden. Med den ungdommelige, iltre og alt for energiske professor Rudi Thomsen (1918-2004). Han stammede fra Randers, hvor han havde været med i den rebelske del af den socialdemokratiske ungdom, der i sine rækker også havde talt en senere statsminister ved navn Jens Otto Krag. Efter en årrække på Nationalmuseet var Rudi Thomsen i 1957 vendt tilbage til sit gamle universitet for her at tiltræde et professorat i oldtidens historie. Rudi, som han altid blev kaldt på trods af datidens ellers gængse Des-former, var guld værd for nybegyndere.

Hans forelæsninger struttede af energi og rammende pejlemærker for hukommelsen. De er også blevet kaldt ”skolemesteragtige” og præget af ofte for håndfaste formuleringer. Som for eksempel om oldtidsfolket, de indoeuropæisk talende ”hititters lette hestetrukne stridsvogn – datidens kampvogn” – og dens militærtekniske betydning for deres indtrængen i Lilleasien i 2. årtusinde før vor tidsregning har jeg på trods af næsten halvtreds års afstand ikke glemt. Til tider kunne Rudis omsorg for, at de studerendes fik alle guldkornene griflet ned, være lige nærgående nok. Det nærmede sig diktat, men var det naturligvis ikke. Der var jo tale

om universitetsundervisning. Bygget på solide og internationalt anerkendte forskningsresultater.

Rudis specielle undervisningsform var som sagt guld værd for begyndere, men for ældre studerende blev den lige lovlig trivial. Og deltagerne kom fra alle årgange. Egentlig en ordning, der rummede mange fordele – men som naturligvis er praktisk umulig, når årgangene er meget store. De blandede hold var naturligvis især givtige for de nye studerende. Jeg kan huske en ting, som allerede på første studieår blev anskueliggjort for os nye. I forlængelse af undervisningen skulle der udarbejdes små opgaver. De blev så kopieret, så alle fik et eksemplar af samtlige opgaver.

Mange af os nybegyndere havde imidlertid afleveret opgaven, som om der var tale om en dansk stil og ikke en akademisk afhandling. Uden referencer til anvendt litteratur, uden henvisninger og blottet for refleksioner over metode, afgrænsning mv. Og naturligvis var Rudi ikke sen til at hænge os ud til almindelig spot og moro. I de ældre studerendes opgaver kunne vi jo se, hvordan det historiske håndværk skulle bedrives. Og vi nybegyndere glemte det aldrig. Gensidig undervisning, når den er allerbedst.

Andet studieår var optaget af forberedelsen til den vigtige forprøve, der på trods af det beskedne ordvalg i praksis fungerede som en stopprøve. Den var blevet indført i 1948 – angiveligt for i tide at stoppe de studerende, der viste manglende talent for historiefaget. Før 1948 havde der i praksis ikke været prøver før den afsluttende skoleembedseksamen. Umiddelbart før den kunne man gå til såkaldte skriveøvelser – en slags generalprøve på den rigtige eksamen. Hvis man ikke bestod den endelige eksamen, ville mange års studier være spildt.

Ved forprøven blev der eksamineret dels i en historisk periode og dels i historiefagets kerne og omdrejningspunkt – historisk metode og teknik. Det sidste handlede om at lære kritisk tilgang til kilderne, kort sagt kildekritik. For eksempel at afgøre, om kilder var primære eller sekundære – de sidste var uden værdi, fordi vi kendte det forlæg, som kilden var skrevet af efter. Faget handlede endvidere om at lære at skelne mellem førstehånds- og andenhåndskilder. Samt en hel masse andet som f.eks. kronologi. Bestod man man ikke de to discipliner – en konkret periode og historisk metode – var det omsonst at fortsætte studiet.

Perioden blev det for Europas moderne udvikling så centrale 17. årh. Det bød på brydninger og skillelinjer i det religiøse billede, langvarige og ødelæggende religionskrige. eklatante og revolutionerende brud i det naturvidenskabelige mønster, vidtrækkende astronomiske observationer, et helt nyt syn på natur og samfund – disse temaer er blot nogle af nøgleordene i 1600-tallets brogede mosaik af nydannelser.

Det blev den overordentlig bredt orienterede og fagligt overordentlig solide professor C.O. Bøggild-Andersen (1898-1967), der af kollegerne eller af ham selv var udset til at introducere os til denne vigtige epoke i Europas historie. Desværre måtte han slippe tøjlerne nogle måneder, hvor så den unge videnskabelige assistent Birgit Busch i hast måtte overtage den utaknemmelige undervisningsopgave. Men som det flittige og omhyggelige menneske, Bøggild var, havde han udarbejdet et kompendium, der skulle være grundlag for undervisningen. Han kaldte som regel sine timer for ”forelæsninger og kollokvier” over et eller andet historisk emne. Kollokvier kan vel bedst oversættes til samtaler – vel at mærke de samtaler der føres blandt fagfolk i et videnskabeligt forum. I øvrigt et godt udtryk til at karakterisere god universitetsundervisning.

Bøggild hørte til den ældre generation af lærere. De fleste andre – Rudi, Knud Hannestad (1915-72), Vagn Dybdahl (1922-2001) og Erik Reske-Nielsen (1920-97) – havde alle været studerende hos Bøggild. Historierne om ham var legio - mange af dem formodentlig opstået ved knopskydning og uden reel forbindelse til mesteren selv. En af de mere vidnefaste var for eksempel den gang, Bøggild havde afsluttet sin forelæsning ved frejdigt at erklære: ”Næste torsdag holder jeg ikke forelæsning, for da er det Langfredag” – han mente naturligvis, at det var Kristi Himmelfartsdag.

På mange måder var Bøggild sindbilledet på en polyhistor. Velbevandret i flere sprog og uhyre belæst, som han var, opfattede Bøggild historien som en helhed og omfattende alle livets facetter – politik, økonomi, litteratur, malerkunst, filosofi mv. Som specialevejleder var han et fund, men alligevel frygtet. Ikke mindst, fordi han kunne blive ved at finde nye bøger om og nye aspekter ved specialemnet, som den stakkels student så også burde sætte sig ind i. Med det resultat, at den studerendes tidsforbrug svulmede op og måske ultimativt efterlod ham i årevis i det, som en nyere eftertid har benævnt specialesumpen.

Jeg husker tydeligt de historier, som ældre studerende med en vis gysen kunne fortælle - eksempler på folk, der aldrig var kommet op af denne sump. De kunne oven i købet udpege disse speciale-fallener på gangene, når de sneg sig til en eller anden gæsteforelæsning. Hen mod midten af 1960'erne blev de lange studietider oftere og oftere opfattet som et problem. Under min egen specialeskrivning hos Bøggild i forårssemestret 1964 hørte jeg ham flere gange understrege, at arbejdet jo også skulle finde en afslutning. Og personligt oplevede jeg ikke konstant at blive præsenteret for nye interessante problemstillinger med tilhørende interessant materiale. Men mere om min egen specialeskrivning senere.

Undervisningen i historisk metode var solidt og kompetent lagt i hænderne på en ung Hans Peter Clausen (1928-98), der 1955 var kommet til Aarhus Universitet. Senere kendt som professor i statskundskab fra 1969, formand for Mediekommissionen 1980-84, chef for Statsbiblioteket 1984-86, henholdsvis kultur-, trafik- og justitsminister i Poul Schlüters skiftende regeringer i 1980'erne, formand for Folketinget 1989-93 for slutteligt at vende hjem til grænselandet som dansk generalkonsul i Flensborg.

For sønderjyde med hud og hår var HP, som han oftest blev kaldt. Hans far havde været lærer i Jejsing, indtil familien, kort før min ankomst til Tidsholm og skolegang i Jejsing, flyttede til Aabenraa. Jeg husker, at HP en gang under gennemgang af disciplinen kronologi sagde eller kom til at sige, at i Sovjetunionen brugte man stadig den julianske tidsregning. Det var en stolt og meget ung studerende, der efter timen gjorde ham opmærksom på, at tidsregningen allerede 1918 skiftede til den gregorianske. Og han kunne jo blot give mig ret på sin lune sønderjyske facon.

Det var Troels Fink (1912-99), der i 1955 havde hentet den unge kandidat Hans Peter Clausen til Aarhus. Til at bistå ham i metodeundervisningen og stiltiende som en mulig fremtidig arvtager af hans professorat. Det havde nemlig som en krølle tilføjelsen ”med særligt henblik på Sønderjyllands historie” Allerede 1. september 1957 søgte Fink orlov for at tiltræde den nyoprettede stilling som dansk generalkonsul i Flensborg. Et skræddersyet ønskejob for den diplomati-mindede Aabenraa-dreng Troels Fink, hvis slægt havde dybe rødder i det sønderjyske, og som selv havde en ofte dokumenteret levende interesse for denne landsdel og dens historie.

I 1954 havde enkefru Ellen Dahl, født Dinesen, enke efter landsretssagfører Dahl og søster til Karen Blixen, testamenteret det på det tidspunkt noget forsømte, ramponerede og gammeldags indrettede Sandbjerg Slot på Sundeved til Aarhus Universitet. Der er næppe tvivl om, at Troels Fink i ånden så Sandbjerg som et sønderjysk externat og filial til det jyske universitet. Sådan blev palæet da også anvendt, da jeg begyndte mine studier i 1959. På det tidspunkt svævede Fink stadig over vandene i Aarhus. De ældre studerendes nostalgi kendte ingen grænser, når talen faldt på Fink – de følte, at ”deres akademiske far” havde forladt dem. Men de kunne så møde ham igen på Sandbjerg.

I 1962 blev Finks professorat i nyere historie endelig slået op, men uden den sønderjyske vinkel. H.P. Clausen havde ikke fået skrevet sin disputats, og uden den intet professorat. Så firkantede var kravene – ganske vist uskrevne - i begyndelsen af 60'erne. To år senere søgte HP over på statskundskab for der at udfylde fagets historiske dimension – med status af professor!

Der var to ansøgere til det opslåede professorat i 1800-tals historie, og da den ene kort efter trak sig, for i stedet at blive rigsarkivar, var der kun en ansøger tilbage. Det var Georg Nørregaard (1904-88), der var tæt på de tres, og som aldrig havde haft ansættelse på et universitet. Til gengæld havde han begået en disputats om Danmark på Wienerkongressen i 1814 – et værk, der som de øvrige værker fra hans hånd (mange af dem i øvrigt bestillingsarbejder) var karakteriseret ved flid og redelighed, men som primært kan fremhæves på grund af deres kedsommelighed, mangel på fantasi og mangel på problembevidsthed. Bedømmelsen af Georg Nørregaard blev som i øvrigt alle professorats-bedømmelser fra de sagkyndige udvalg i de tider offentliggjort i Universitetets årsskrift.

Jeg kan huske, hvordan vi studerende kastede os over bedømmelsen, da årsskriftet udkom. Når man læste bedømmelsen, blev man uvilkårligt slået af den åbenlyse diskrepans mellem præmisser og konklusion, der prægede den. En gennemført negativ bedømmelse, der imidlertid overraskende endte med at anbefale Nørregaard ansat i professoratet. Hvordan kunne bedømmelsesudvalget overhovedet få præmis og konklusion til bare tilnærmelsesvis at hænge sammen? Svaret blafrede i vinden. Men Nørregaard havde til forskel fra HP en doktorgrad – ansættelsesformalisme i højeste potens.

Ingen tvivl om, at Georg Nørregaard var et både godmodigt og flittigt menneske – han skulle bare aldrig have søgt, endsiges fået den opslåede stilling. Der er heller ikke tvivl om, at han af såvel kolleger som studerende fik en dårlig behandling. Det var mest synd for Nørregaard selv, at han havde fået stillingen. Både hans tiltrædelsesforelæsning og den undervisning, han efterfølgende præsterede, var på så banalt et plan, at man uvilkårligt kom til at tvivle på at lytte til en professor i historie. Til gengæld tog han fuser på mig ved til embedseksamen at eksaminere i en disciplin, som normalt var ”fredet” – nemlig i historieskrivningens historie. Jeg hentede mig en bundskrabber, men til gengæld var det sidste fag, og embedseksamen var i hus.

Knud Hannestad var på mange måder en inspirerende lærer, der interesserede sig levende for sine studerende. Desuden havde den sympatiske vane ved afslutningen af semestret at invitere os hjem i sin store penthouse-lejlighed med strålende udsigt ud over havnen i Aarhus. Jeg fulgte hos Hannestad bl.a. en øvelsesrække over Korstogenes historie, hvor vi bl.a. skulle læse et fransksproget værk om det latinske, dvs. korsfarernes kongedømme i Jerusalem i 1100-tallet. Måske, fordi det var en hård omgang at gnave sig igennem den flere hundrede siders franske tekst, har jeg det lasede eksemplar af bogen stående på mine reoler den dag i dag. For at det ikke skulle være løgn skulle vi endvidere læse en længere kildetekst på latin. Hård kost!

Hannestads oplæg og introduktion til sit emne var altid inspirerende og godt. Men desværre havde hans timer det med at fuse ud mod slutningen af semestret. Måske hang det sammen med den kræftsygdom, der med mellemrum plagede ham, og som alt for tidligt lagde ham i graven. Han var desværre syg i januar 1968, hvor jeg gik op til endelig eksamen. Jeg blev derfor eksamineret i middelalderens historie af amanuensis Erik Ulsig (1928-2013), som jeg ikke kendte overhovedet. Men hans rolige temperament kombineret med min viden reddede mig igennem.

Studieordningen indeholdt et såkaldt pkt. 3, bestående af tre hjælpediscipliner til historie. Det var nationaløkonomi, statsret og international politik.

Nationaløkonomien blev varetaget af ekstern lektor Vagn Dybdahl, der som historiker greb faget an fra en historisk vinkel. Ikke en dårlig vinkel i betragtning af, at vi var historiestuderende. Tilmed en vinkel, som nutidens matematisk skolede og modelfikserede økonomer kunne lære meget nyttigt af. Dybdahl kunne være ubehagelig overfor studerende, som han havde et horn i siden af. Jeg hørte ikke til den kategori. Hans undervisning var kompetent, engageret og inspirerende. Vagn Dybdahl blev grundlægger af og chef for Erhvervsarkivet og endnu senere rigsarkivar.

Statsretten lå i hænderne på historikeren Erik Rasmussen (1917-95), professor i statskundskab og sammen med juristen Poul Meyer grundlægger af universitetsfaget statskundskab i 1959. Rasmussen var en yderst stringent og kompetent universitetslærer, der i sine timer indviede os i statsret og forfatningsret på grundlag af de manuskripter, der senere udkom som lærebøger.

Disciplinen International politik blev varetaget af historikeren Erik Reske Nielsen, der også var ekstern lektor i moderne historie. Reske var en meget ofte benyttet kommentator af udenrigspolitiske begivenheder, og desværre var hans forelæsninger ofte blot en reproduktion af de kommentarer, han havde haft i f.eks. radioen. Hans specialer var arabisk og spansk historie og samtidsforhold. Jeg fulgte hos Reske bl.a. en yderst inspirerende og veltilrettelagt øvelsesrække over Den spanske Borgerkrig 1936-39. Han blev den første rektor for Journalisthøjskolen. Desuden nævnes Reske ofte som den første, der i Aarhus beskæftigede sig med undervisning af journalister. Ikke helt korrekt, da Ad. Stender Petersen allerede kort efter afslutningen af 2. Verdenskrig afholdt kurser for journalister.

Historiestudiet var i 1960'erne præget af to overordnede problemer. De lange studietider og det evige problem om at finde det rigtige forhold mellem overblik og detailstudier. De lange studietider var ikke noget nyt fænomen på de humanistiske studier. De blev næsten opfattet som deres iboende særpræg, der blot vidnede om fordybelse i stoffet. Men med det voldsomme og voksende pres på de gymnasiale

uddannelser og indførelsen af et statsligt studiestøttesystem i 1959 var de lange studietider ikke længere blot et privat, men i stigende omfang også et samfundsproblem.

Skylden for de lange studietider blev lagt på den tid, der blev ofret på specialeskrivningen. Det negativt ladede udtryk ”specialesumpen” var som nævnt endnu ikke opfundet, hvilket vel i sig selv er det bedste bevis på, at den tid, der blev anvendt på specialet, grundlæggende ikke blev opfattet som et problem. Den afhandling, der på et tidspunkt forhåbentlig kom ud af anstrengelserne, var jo beviset på, at der var tale om en videnskabelig afhandling. Og den var i sig selv begrundelse nok for, at studiet havde trukket ud. Den skulle hvile på kilderne, som det højtideligt hed i eksamensbestemmelserne. Med rektorer, der stod i kø efter lærerkræfter til gymnasiet, var situationen naturligvis ikke holdbar i det lange løb. Derfor hørte vi studerende, lærerne med større eller mindre overbevisning advokere for, at vi gjorde studierne færdige i rimelig tid. Men mange af lærerne var ikke overbevist om rigtigheden i disse bestræbelser.

Hvor de lange studietider i løbet af 1960'erne i stigende grad blev opfattet som et samfundsproblem, var problemet overblik overfor detailstudier mere et internt fagligt problem. Skulle man lægge vægten på et solidt overblik over det samlede historiske forløb eller skulle vægten lægges på særligt studerede perioder – lange linjer eller knudetovs-princip. Eller begge dele. Den røde Betænkning fra 1961 om de gymnasiale uddannelser fratog historieundervisningen i gymnasiet dens ensidigt almindennende formål og skulle i stedet give eleverne historisk viden i bred forstand. Ligesom kandidaterne skulle forlade universiteterne med et solidt greb om historien i hele dens forløb, skulle gymnasieeleverne i princippet det samme – blot på et lavere niveau. Det var selve definitionen på almen dannelse.

Ifølge nævnte Betænkning skulle vægten nu i stigende grad lægges på nyttige metodiske redskaber, det vil sige på kildelæsning og samtidshistorie. Og kildelæsning antydede fordybelse i konkrete perioder – på bekostning af viden om det overordnede og lange historiske forløb. Vi, der studerede i 1960'erne, blev på en måde ofre for både den ene og den anden tilgang. Kendskab til det store historiske overblik over Danmarks og den øvrige verdens historie lå stadig som et naturligt krav, samtidig med at der indførtes mulighed for afløsning af særligt studerede perioder.

Ved aktiv og tilfredsstillende deltagelse i en periode, kombineret med en skriftlig hjemmeopgave i perioden, kunne man fra 1962 afløse perioden, det vil sige være fritaget for at komme op i den til endelig eksamen. Problemet med disse særligt studerede områder var – paradoksalt nok – at man med andre ord ikke kunne komme op i perioder, som man især havde sat sig ind i. Al erfaring viser endvidere, at

sådanne delprøver i form af afløsningsopgaver har en tilbøjelighed til – ikke mindst fra den studerendes side – at svulme urimeligt op i omfang.

Det samme skete med det punkt i eksamensbestemmelserne, der som en del af historiestudiet krævede kendskab til statsret, samfundsøkonomi og international politik. Også her svulmede – nu fra lærerside – eksamenskravene op. De nævnte discipliner var i min tid varetaget af kapaciteter som Erik Rasmussen (1917-95) i statsret, Vagn Dybdahl (1922-2001) i samfundsøkonomi og Erik Reske-Nielsen (1920-97) i international politik. Alle tre var de historikere og kapaciteter på hver deres specialområde. Rasmussen var i 1959 med til at grundlægge Statskundskab som selvstændigt fag i Aarhus, Dybdahl havde været en af drivkræfterne bag oprettelsen af Erhvervsarkivet, og Reske, en fremragende kender af storpolitik, blev en af hovedkræfterne bag den nye journalistuddannelse og blev Journalisthøjskolens første rektor.

Vi skulle imidlertid kun op i en af disciplinerne, og et stykke tid inden eksamen fik vi at vide – i hvilken. For mit vedkommende blev det samfundsøkonomi, hvor jeg hentede mig en pæn karakter.

Jeg fulgte også Hannestads øvelsesrække over Korstogene, hvor vi blandt andet læste et fransksproget hovedværk om det latinske kongedømme i Jerusalem. Hård kost at arbejde sig igennem. Jeg har beholdt bogen med alle dens notater og gløser – selv om mange af de øvrige studieboøger er blevet ofre for flere oprydningsrunder. Hannestad var på mange måder en inspirerende lærer, men hans timer havde en tilbøjelighed til at fuse ud – jo længere, vi kom frem i semestret. Han startede med mange interessante ideer og vinkler på det konkrete emne, han nu havde valgt. Undervejs var det imidlertid, som om han mistede såvel gnisten som pusten. Måske hang det sammen med den kræftsygdom, som han i flere år havde lidt under, og som i 1972 – desværre alt for tidligt - lagde ham i graven.

SPECIALESTUDIER I DAGLIGSTUEN

På historiestudiet var muligheden for at beskæftige sig med Ruslands historie meget begrænset – og især, når man ønskede at inddrage russisk-sproget kildemateriale i sine opgaver. Russisk havde endnu ikke indtaget sin naturlige plads blandt os vedkommende fremmedsprog. Interessen for fremmedsproget materiale indskrænkede sig til engelsk og tysk, til nød som nævnt fransk og blandt de døde sprog - latin.

Der var dog blandt historiestudiets lærere en enkelt undtagelse. Ovenfor nævnte Bøggild-Andersen havde omkring 1930 arbejdet i russiske arkiver i Moskva med det formål for Rigsarkivet at identificere og hjembringe kopier af det materiale, der relaterede sig til de russisk-danske forbindelser gennem tiderne. I forbindelse med denne rejse havde Bøggild skaffet sig læsefærdigheder i russisk, og i det hele taget ville han gerne fortælle sine studerende om sine oplevelser, læs trængsler, i 30'ernes og Stalins Sovjetunion.

Jeg besluttede derfor ret hurtigt, at han skulle være min vejleder under specialeskrivningen. Emnet for min specialeperiode blev aftalt til at være det 17. årh. og emnet for min specialeafhandling blev at undersøge den vestlige åndelige og materielle indflydelse i Det moskovitiske Rige i anden halvdel af 1600-tallet, dvs. under tsar Aleksej Mikhajlovitj (1645-76) og umiddelbart før sønnen, Peter den Store (1682-1725) iværksatte sine talrige og stormfulde reformer, der skulle gøre landet til en europæisk stat og i det hele taget nærme Rusland til Europa. Jeg nød vejledningstimerne hos Bøggild – ikke mindst på grund af hans fortællelyst, og fordi jeg hos ham mødte en levende og aktiv medleven i mit specialearbejde. Han overbebyrdede mig ikke – som hans ry i øvrigt var eller havde været - med bøger og andet materiale, som jeg ikke allerede havde kendskab til. I det hele taget oplevede jeg vejledningsmøderne med Bøggild som både rare og givende.

Bøggild anerkendte ikke, at der var noget, der hed samtidshistorie. Samtiden kunne efter hans mening ikke behandles historisk. Den var for tæt på og gjorde historikerne selv til en del af historien. Nok en tanke værd, når man betænker nutidens udforskning af og ikke mindst diskussionerne omkring Den kolde Krig i dag. Diskussionen om samtidshistorien var kommet op i forbindelse med besættelsen af et professorat i netop samtidshistorie i København. Her havde Bøggild i klare vendinger gjort rede for sit synspunkt.

En gang før sommerferien, det vil sige i slutningen af forårssemestret 1964 gik jeg op til Bøggild for at meddele, at jeg nu følte mig klar til at skrive. Som specialeperiode havde jeg Rusland i 1600-tallet, men undervejs i forløbet var fokus blevet rettet mod forholdet til Europa i anden halvdel af århundredet. Den endelige ordlyd fik man imidlertid ikke, før opgaveteksten blev udleveret. Med Bøggild aftalte jeg, hvornår opgaven blev udleveret, og hvornår afhandlingen skulle afleveres. De historiestuderende havde fire uger til at udarbejde afhandlingen, mens de øvrige humanister havde en uge mindre. Bøggild bevilgede på egen hånd 4 dage mere. For, som han sagde på sin underfundige facon, man skulle jo ikke arbejde om søndagen.

Uden overhovedet at henvise til religiøse forskrifter mente Bøggild ikke, at man skulle arbejde om søndagen, hvorfor han automatisk lagde fire dage oven i de fire

uger. På den aftalte dato mødte jeg op ved skranken i registraturen, fik udleveret en konvolut med opgaveformuleringen og åbnede den med rystende hænder og bævende hjerte. Havde Bøggild nu formuleret en opgave, der lå milevidt fra tyngdepunktet i mine studier? Men det havde han ikke. Der var heldigvis ikke den store afvigelse fra, hvad jeg havde ventet. Opgaven lød: Den kulturelle og materielle påvirkning fra Vesten på Moskva-Rusland under tsar Aleksej Mikhajlovitj (1648-76).

FIRE HEKTISKE UGER MED SPECIALESKRIVNING

Dernæst fulgte fire koncentrerede uger ved middagsbordet derhjemme. Det flød med sedler og kartoteker, med bøger og fotokopierede russisk-sprogede artikler, hjemlånt fra fjerne udenlandske biblioteker. Og den lille Facit skrivemaskine spyede efter et par ugers systematisering af de mange notater og opstilling af en disposition - side efter side ud med de obligate tre gennemslag på carbonpapir.

Den 10. august 1964 afleverede jeg min specialeafhandling, den 12. august begyndte jeg at undervise i russisk på Århus Statsgymnasium, og den 15. august blev vores anden datter, Charlotte, født. Førstefødte Maja var på det tidspunkt kun knap to år. Alt i alt en ret koncentreret, men i bakspejlet tillige en både glædelig og interessant uge i august 1964. Bedsteforældrene fulgte naturligvis vor lille families liv. Som allerede nævnt var min far død i maj 1963. Men min mor fulgte på trods af sin sorg levende med i vort liv. Kort efter at Charlotte var kommet til verden, kom Mariannes far pludselig på besøg. Medbringende et fjernsyn og med en bemærkning om, at nu – med to små børn – blev der ikke tid til så ofte at gå i byen. En rigtig bemærkning fra en betænksom og stolt morfar.

Det hørte den gang til undtagelserne, at studerende havde familie og børn. I hvert fald, når man så bort fra dem, der først i en moden alder fandt ud af at studere sideløbende med et arbejde. Uden at jeg egentlig tænkte nærmere over det den gang, havde det naturligvis sin pris. Jeg deltog for eksempel ikke i oldtids-ekskursioner til det sydlige Europa eller i hyggelige sammenkomster på universitetets annekst i det sønderjyske – Sandbjerg Slot. Ligeledes kunne jeg ikke tage på længerevarende studieophold i udlandet – noget, der i øvrigt heller ikke var så almindeligt, som det blev senere. Alt sammen ting, der for mine medstuderende, eventuelt kombineret med et øl- og feststemt kollegieliv, var med til at forme det, man normalt forbinder med en typisk studentertilværelse. Til gengæld havde jeg naturligvis glæderne ved familielivet med små børn. Og senere i studiet gik mine private studierejser et helt andet sted hen, men mere om det nedenfor.

Universitetets indretning opererede i 1960'erne ikke med arbejdspladser til f.eks. de specialestuderende. De havde to muligheder – enten at sidde på Statsbiblioteket eller derhjemme. For mig blev det det sidste. Det vil sige med spisebordet fyldt med bøger, hjemlånt fra udenlandske biblioteker – og med en halvt kravlende og halvt ustabil gående Maja bevægende sig rundt i lejligheden, mens Marianne var på arbejde. Måske ikke den allerbedste kombination – hverken for min specialeforberedelse eller for et barn, der skal opdage verden og lære at sætte ord på dens uendelig mange fænomener.

Selv om jeg hentede mig en nydelig topkarakter for min specialeafhandling, er jeg på den anden side i dag ikke i tvivl om, at arrangementet kostede Maja en hel del i hendes sproglige udvikling. Hendes spisetider og bleskift blev naturligvis passet, men derimellem var min opmærksomhed mere rettet mod bøgernes livløse bogstaver end mod at stimulere en levende Majas pludren og livlige fantasiverden med at udvikle sig til et sprog. Prisen skulle betales, da hun kom i børnehaven. Her kunne hun finde på at bide de andre børn – et ganske normalt adfærdsmønster for et barn, når det verbale lager slipper op i kommunikationen med de andre børn. Heldigvis fik Maja ikke varige mén af arrangementet – det siger jeg af bedste overbevisning.

CHARLOTTE SLUTTER SIG TIL FAMILIEN

Charlottes fødsel var af en helt anden karakter end Majas to år tidligere. Hvor Majas fødsel foregik på Fødselsanstalten, var kompliceret og trak ud, foregik Charlottes derhjemme, var ukompliceret og forholdsvis hurtigt overstået. Vi var flyttet et par etager ned i ejendommen i Frederiks Allé og havde derved fået lidt mere plads. De hjemlige omgivelser, min tilstedeværelse og det ukomplicerede fødselsforløb gjorde det hele til en helt anden positiv oplevelse, end Majas fødsel havde været i oktober 1962.

Til gengæld – må jeg indrømme - var Mariannes og min glæde ved konstateringen af den første graviditet noget større, end da den anden blev konstateret i begyndelsen af 1964. Marianne havde lige påbegyndt et godt og varigt heltidsarbejde, og jeg skulle skrive speciale i foråret og sommeren. Fri abort lå endnu en lille halv snes år ude i fremtiden. Til gengæld var den sociale indikation begyndt at spille en større rolle i bevillingsgrundlaget. Vi var så tæt som overhovedet muligt på - via vores læge – at ansøge om provokeret abort.

Det blev Marianne, der afgjorde sagen – hun ville føde det barn. Og Gud ske lov for det. Aldrig er der blevet truffet en mere rigtig beslutning. Charlotte blev et lige så pragtfuldt og elsket barn, som Maja havde været. Og vi klarede også de praktiske

problemer med to små børn – kombineret med en meget kort tre måneders barselsorlov, Mariannes heldagsarbejde og mine studier.

Min gamle rektor fra Tønder Statsskole, Anders Feilberg Jørgensen, der også havde været min dansklærer, havde i 1962 hevet teltpælene op i det sønderjyske for som rektor på det unge og betydelig større Århus Statsgymnasium at kunne realisere de nye grene og fagkombinationer, som den nye gymnasiereform åbnede for. Han havde hørt om mine russisk-studier, først ved militæret og senere på universitetet. I tre måneder i efteråret 1961 havde jeg desuden under rektors stipendieophold i Rom vikarieret i hans timer – i fagene historie og oldtidskundskab. Noget af en mundfuld for en tredjeårs-studerende. Men jeg hentede mig en nydelig udtalelse – i øvrigt udstedt af min gamle historielærer, Otto Høyer, der som grundlag havde overværet nogle af mine undervisningstimer.

En gang i foråret 1964 henvendte Feilberg sig til mig for at tilbyde mig at starte undervisningen i russisk på Århus Statsgymnasium – unægtelig et spændende og udfordrende tilbud, som det var vanskeligt ikke at tage imod. Ikke mindst i betragtning af de fremtidige arbejdsmuligheder, det ville kunne give efter afslutningen af mine studier. Det nye skoleår startede som vanligt i august. Det var også den måned, hvor militæret sædvanligvis og helt i overensstemmelse med kontrakten genindkaldte os sprogløjtninger til aftjening af den årlige rådighedspligt. Rektor syntes, forståeligt nok, at det var rigtig usmart, at læreren i et helt nyt fag ikke var tilstede de første uger af skoleåret. Prisen for gymnasiearbejdet blev, at jeg opsagde den kontrakt om rådighedspligt, jeg havde med Forsvaret. Men prisen var unægtelig lav – fremtidsudsigterne taget i betragtning.

Det blev til ni dejlige gymnasieår – motiverede elever, gode og engagerede kolleger, hvoraf flere også blev gode venner, et særdeles godt socialt klima på lærerværelset og ikke mindst et udfordrende arbejde, hvor jeg havde det store privilegium at introducere nysgerrige elever ikke blot til en verden, der var så godt som ukendt for dem, men også til et sprog, som var totalt nyt og jomfrueligt på de danske ungdomsuddannelser. Den danske, men verdensberømte sprogforsker, Holger Pedersen (1867-1953), havde i 1916 i forordet til sin bog, Russisk Grammatik, udtrykt ønsket og håbet om, at det russiske sprog snart ville indtage sin retmæssige plads blandt verdenssprogene og blive indført i gymnasiet. Næsten 50 år skulle der gå, før hans ønske blev indfriet.

FOR FØRSTE GANG I MOSKVA

Men jeg var en russisk-lærer, der endnu ikke havde sat sine ben i det land, hvor det russiske sprog blev talt som modersmål. Jeg havde ikke gået på Den røde Plads, ikke vandret rundt mellem Kremles kirker og andre historiske mindesmærker eller indsnuset den russiske historie og den sovjetiske hverdag. For ikke at tale om Leningrads totalt anderledes, men også russiske arkitektur. Hvordan skulle jeg kunne gøre Rusland levende for eleverne, selv om jeg gjorde, hvad der var muligt gennem musik, lysbilleder og film? I sommeren 1965 kom chancen. Landsforeningen til samvirke mellem Danmark og Sovjetunionen arrangerede sammen med sin søsterorganisation i Moskva for første gang et tre-ugers sprogkursus i Moskva. Jeg meldte mig og kom af sted, økonomisk hjulpet af et par rundhændede legatportioner fra Tipsmidlerne og Filtenborgs legat.

Denne rejse, der foregik med tog over Berlin og Warszawa til Sovjetunionens hovedstad blev naturligt nok en øjenåbner: Ikke blot kunne jeg nu med egne øjne se de historiske steder, jeg havde læst om, men jeg kunne også danne mig et førstehåndsindtryk af det sovjetiske samfund, der for nogle i Vesten var Helvede og for andre Paradis på jord. For mig blev det hverken det ene eller det andet. Jeg så et mangelsamfund, som stadig slikkede og prøvede at hele de alt for dybe sår fra en verdenskrig, der var sluttet for mindre end 20 år siden.

Jeg så et samfund, hvor magthaverne med alle midler forsøgte at håndhæve, hvad befolkningen burde eller rettere skulle tænke og mene, hvad der var rigtigt og hvad, der var forkert – politisk, økonomisk, kulturelt, socialt, moralsk osv. Jeg så også et samfund, der på så mange områder slet ikke levede op til de idealer og den propaganda, som magthaverne i skrift og tale prædikede. Men først som sidst mødte jeg mennesker af kød og blod, der gik på to ben og i det hele taget tænkte, agerede og så ud ligesom os andre. Russere, der glædede sig over at møde mennesker fra Vesten, der havde gjort sig den ulejlighed at lære sig deres elskede modersmål, og som på så mange områder i realiteten havde de samme idealer og mål, som jeg selv havde.

Under det 3-ugers ophold i Moskva boede jeg på hotel Armenija, der lå få hundrede meter fra centrum, og centrum i Moskva er naturligvis Den røde Plads – på russisk ”Krasnaja Ploštjaj”. Egentlig ”Den smukke Plads”, et navn, pladsen fik langt tilbage i tiden. Ordet ”krasnyj” fik i løbet af 1800-tallet dobbeltbetydning af både ”smuk” og ”rød”, mens det i moderne russisk kun kan have den sidste betydning. Så kan man på denne baggrund filosofere over, hvordan historien i hvert fald i perioden 1917-91 pænt rettede sig ind efter betydningskiftet.

Som historie- og russisk-studerende fik jeg ikke overraskende den tanke så hurtigt som muligt efter min ankomst til den russiske hovedstad at betræde Den røde Plads –

indbegrebet af så mange dramatiske episoder i Ruslands turbulente og blodige historie. Her havde tsar Peter i slutningen af 1600-tallet egenhændigt hugget hovederne af de oprørske strelits-soldater, der for ham var inkarnationen af det gammel-Moskva, som han hadede af et oprigtigt hjerte. Her havde den rebelske kosak-høvding Stenka Razin været udstillet i et bur, før han blev henrettet for sit oprør mod centralmagten i 1670'erne. Her havde taberne fra Stalingrad, de decimerede rester af feltmarskal von Paulus's 6. Arme, i deres pjaltede uniformer været tvunget til at marchere forbi Lenins Mausolæum i begyndelsen af 1943, og her var de erobrede tyske standarter og faner blevet smidt i støvet ved foden af samme Mausolæum, da sejren over Nazi-Tyskland endelig var i hus i maj 1945. Og så har jeg kun nævnt et beskedent udvalg af de triumfer og tragedier, som denne plads havde været vidne til gennem Ruslands dramatiske historie. Jeg måtte simpelthen derop, uanset tidspunktet og koste, hvad det ville!

Problemet var blot, at klokken efterhånden havde sneget sig et godt stykke over midnat. Desuden, at den ret korpulente dame, der som en kerub med flammesværd bevogtede hotellets indgang og dermed gæsternes sikkerhed og nattero, mente, at sådan en almindelig studerende som mig hellere skulle ligge i sin seng end at fjante ude på det tidspunkt af døgnet. Hun var ret kontant i sin afvisning af at låse døren op, og sådan en kommandant med hjemmestrikkede regler skulle man ikke spøge med. Hun havde af højere magter fået betroet den opgave – ikke blot at passe på gæsternes sikkerhed, men også – i hvert fald i egen optik - deres moralske handel og vandel.

Gode råd var dyre, men løsningen lå alligevel snublende nær for en studerende, der mente sig velbevandret i såvel det russiske sprog som i dets omfattende og rige litteratur. Og som huskede sin professors ord om også at lære den udenad. Jeg vidste også, at enhver russer, og ikke mindst en babusjka – uanset skolegang, belæsthed eller eventuelle akademiske grader – kender sin nationale kulturskat og i særdeleshed sin elskede nationalskjald, Aleksander Pusjkin. Så jeg deklamerede frejdigt: ”Tam russkij dukh, tam Rusju pakhnjet”, der oversat til dansk betyder: ”Der findes den russiske ånd, der emmer det af Rusland”. Stort smil og overstrømmende imødekommenhed – nu kendte vi hinanden, forenet i den russiske folkepoesi, og døren åbnede sig på vid gab. Vi var venner i poesiens evige verden resten af mit ophold.

Jeg slap ud i det stort set mennesketomme Moskva. Ruslands, sovjetimperiets og verdens anden supermagts hovedstad lå øde hen, når man så bort fra en søvrig betjent eller en bil, der med minutters mellemrum rasede gennem byen. Vi taler ofte om storbyer, der aldrig sover, men denne talemåde var aldeles upassende og forkert at hæfte på denne østlige metropol anno 1965. Og i byens røde hjerte, på Den røde Plads, var vi kun fire personer – en betjent, der egentlig ikke vidste, hvorfor han var

der, to soldater på Sovjetunionens vagtpost nr. 1, ved Lenins Mausolæum, og så mig – lige sluppet ud i det ”vilde” natteliv. Pusjkins ovenfor citerede verselinjer var helt rigtige, selv om de af ham ikke just var møntet på Den røde Plads.

Der lå den, pladsen med det Historiske Museums røde bygning i den ene ende og i den anden den ganske u-russiske, kulørte og mange-kuplede kirke – Ivan den Skrækkeliges bygningsværk, rejst i anledning af sejren over tatarerne i midten af 1500-tallet. Til højre for mig de imponerende høje, kamtakkede og bastante røde fæstningsmure omkring Kreml med regeringsbygningen ragende op over muren og med den projektørbelyste røde fane blafrende uvirkeligt i vinden. Fjernest til højre Frelsertårnet med den røde stjerne i toppen - før 1917 var der et kors – og med den officielle tårnport til Kreml. Foran den røde mur Mausolæet med Lenins balsamerede legeme og med de to levende saltstøtter på vagt ved den aldrig helt lukkede dør. Han skulle jo have mulighed for at gå ud i byen og betragte sin revolution.

Til venstre GUM, det enorme varehus, der rummede de boder, der i 1800-tallet gjorde Den røde Plads til en broget og larmende handelsplads. Beliggende i læ og skyggen af den verdslige og gejstlige magt i Kreml. Ganske vist befandt de to magter sig den gang og rent fysisk godt 600 kilometer vestpå - i opkomlingen Skt. Petersborg. Men efter moskovitternes mening kun midlertidigt og ganske rigtigt – i marts 1918 var magten, nu entydigt verdslig og bolsjevikisk, vendt tilbage til Kreml. Hele dette skue foldede sig ud for mine øjne hin julidag i 1965 – i en belysning, der gav hele sceneriet et drømmende og næsten uvirkeligt skær. Jeg nød det med åben mund og polypper. Her emmede det af Rusland. Det var historiens vingesus, der strejfede mig, og jeg kunne overvældet, tilfreds og mæt vende tilbage til min seng på hotel Armenija.

Aldrig har jeg vidst så meget om Rusland, som da jeg vendte hjem i 1965 efter 3 uger i Moskva – i hvert fald i egen indbildning. Siden forekom det mig efter hvert nyt besøg, at jeg vidste mindre og mindre. Lad det være en advarsel til alle førstegangsbesøgende i et fremmedartet udland. Den dybe forståelse og viden får man ikke efter et besøg. Men jeg øste naturligvis ud af, hvad jeg havde set og hørt, og mine elever på gymnasiet slugte hvert et ord. Rejsefrekvensen i det hele taget var i midten af 1960'erne kun sporadisk ved at blive speedet op. Unge mennesker havde på det tidspunkt allerhøjest været med deres forældre en uge på Mallorca. Rejser jorden rundt og down under hørte stadig for de fleste til i fantasiens verden. Min rejse til Sovjetunionen blev snart fulgt op af nye.

MIT MØDE MED FRANK

Det er snart 50 år, siden jeg mødte ham. Det skete i toget mellem København og Moskva. Togrejser over lange afstande skaber skæbnefællesskaber. Han hed Frank, tiden var sommeren 1965, og vi var en gruppe på vej til den russiske hovedstad, hvor vi skulle tilbringe tre uger med at blive bedre til at tale russisk. Vi var en meget blandet gruppe – både i alder og med hensyn til politiske anskuelser og baggrund. Der var en gruppe, der blot skulle have bekræftet deres værste anelser, og der var dem, der skulle se eller gense paradiset på jord. Endelig var vi en gruppe af væsentligst yngre mennesker, der bare var nysgerrige efter at opleve noget nyt. Og så var der som nævnt Frank. Han tilhørte vel nærmest os, der bare var nysgerrige. Men til forskel fra os unge mennesker havde han noget at matche sin nysgerrighed med. I 1930'erne havde han været uhyggelig tæt på Stalins menneskekævn. Så Frank var op i årene, men ville i sit livs efterår tilbage for at se, hvordan det så var gået. Han var, når man tager hans egne oplevelser i betragtning, befriende blottet for fordomme.

Det var kort efter Berlin og op af formiddagen, at den indtil da ret anonyme gruppe begyndte at få ansigter og identitet. Motiver, forudsætninger og forventninger blev afdækket. Det var Frank, der henvendte sig til mig for at spørge, om vi ikke skulle dele værelse på hotellet i Moskva. Jeg ved ikke, hvorfor netop mig. Vi var begyndt at tale sammen kort efter Berlin. Brudstykker af en historie havde som enkeltbrikker i et puslespil fanget min interesse, og de førte til et ønske om at se hele puslespillet samlet. Uddybende spørgsmål blev stillet – og en fængslende og spændende livshistorie kom gradvist frem. Et tilfældigt møde afslørede en skæbne, der gav mine studier indhold og perspektiv. Og mit verdensbillede blev større.

Frank var født i 1900 og blev omkring 1920 som nyuddannet telegrafist ansat i Det Store Nordiske Telegraf-Selskab. Kort efter blev han af Selskabet udsendt til Rusland. Store Nordiske havde under den navnkundige industrimand C.F. Tietgen i 1870 fået en koncessionsaftale med den russiske tsar Aleksander 2. Ikke uden forbindelse med, at Christian 9.'s datter Dagmar i 1866 under navnet Marija Fjodorovna var blevet gift med den russiske tronfølger, fra 1881 tsar Aleksander 3. Med Store Nordiske indledtes i Rusland et telegrafeventyr uden sidestykke. Selskabet fik eneret på og pligt til at oprette og drive telegraflinjer i Rusland. Et imponerende pionerarbejde med at etablere forbindelser mellem Europa og Det fjerne Østen var dermed startet. Et enestående samarbejde mellem diplomati og forretning var indledt. Revolutionerne i 1917 satte på så mange områder en ny dagsorden, men ikke for Store Nordiske. Selskabet fik allerede i 1921 sine aftaler forlænget – underskrevet af selveste Lenin. Et udtryk for, hvor stor vægt, de nye magthavere lagde på, at kommunikationslinjerne i det store land så vidt muligt forblev intakte.

Det var dette telegrafeventyr, den unge Frank i begyndelsen af 1920'erne dumpede ned i. Han blev sendt til Irkutsk ved Bajkal-søen – et eldorado for en natur- og

jagtglad ungersvend. Det var Sibirien – dette såvel ufrihedens som frihedens land. Hvilke uhyrligheder, Sibirien også lagde navn til i 1930'ernes Sovjetunion, kendte Frank i sagens natur ikke til. For ham var Sibirien først og fremmest et arbejde – og så natur, natur og atter natur. ”Den sibiriske tajga, hvor den tusindårige ceder er det fagreste træ i skoven, hvor bjørnen er herre, hvor fuglene lever i paradisisk fred, og hvor de eneste mennesker, man møder, er enten bortrømte straffefanger eller halvvilde jægere”, som en tidligere Sibiriens-farer, Holger Rosenberg, havde skrevet tyve år, før Frank betrådte dette område.

Her i den sibiriske tajga kan man gå i dage - ja ugevis uden at møde mennesker. Frank red på hesteryg og jagtede bjørne i det vidtstrakte tajga-område. Alt flaskede sig tilsyneladende på bedste vis. Han blev tilmed forelsket og besluttede at stifte familie. Den udkårne og kvinden i hans liv var en ung historiker, Irina, som Frank blev gift med i Leningrad i 1930. Det unge par fik en søn og blev i Sovjetunionen indtil 1937. Det vil sige i den periode, hvor tyvernes forholdsvise politiske og kulturelle frihed samt mangfoldighed afløstes af industrialiseringens og kollektiveringens stramninger og en total omkalfatring af det russiske bondesamfund. For igen at blive afløst af tredvernes uniformering, militarisering, terror og tyrannisering. Iscenesat og gennemført af Josef Stalin.

I 1937 nærmede Stalins vilkårlige og brutale terror sig sit højdepunkt. Hans menneskekværn ramte i sit rablende vanvid ikke blot sovjetborgere, men også udlændinge af enhver slags i Sovjetunionen. Også selv om de blot var fredelige medarbejdere i udenlandske firmaer, godkendt af staten. En bloc risikerede de pludselig at blive beskyldt for trotskistisk virksomhed, for at samarbejde med udenlandske efterretningstjenester eller for andre præfabrikerede forbrydelser. Trotskisme var et af de skældsord, der kunne bruges som gummistempel mod alle og enhver efter, at Trotskij i løbet af 1920'erne - fra at have været en af Lenins nære medarbejdere under Oktoberrevolutionen - i Stalins univers forvandlede til det værste afskum. I de allerfleste tilfælde var der tale om tilfældige og uretfærdige anklager. Det gjaldt derfor om hurtigst muligt at forlade dette inferno af beskyldninger – i hvert for fald dem, der endnu kunne forlade det.

Frank rejste med kone og barn til England. Her blev Irina syg og døde i 1944. Til stor sorg for Frank, men han giftede sig på ny. I 1949 forlod parret England og slog sig derefter ned i nærheden af Randers, hvor de fik fem børn. En gang i 1960'erne blev Frank skilt og giftede sig i stedet med Olga, som var postmester i Havndal nord for Randers. Sådan var situationen, da jeg mødte Frank i toget på vej til Moskva. Nu ville han tilbage til det Rusland, som han hovedkulds og tragisk havde forladt i 1937. Men, som han i virkelighedens verden heller aldrig havde glemt. Han kunne jo sproget, og

han kendte livsrytmen i det store land. Nu skulle han se, om det havde ændret sig – og så ville han have sit russiske sprog frisket op.

Vi blev indkvarteret på et af Moskvas centralt beliggende hoteller – et stenkast fra Den røde Plads. Af ældre dato, men hyggeligt og med en varm stemning. Hotellet hed ”Armenija” og husede i sagens natur mange armeniere på ferie eller forretningsrejse i hovedstaden. Også armenske bryllupper var en hyppig begivenhed på hotellet. Med al den farverigdom, glæde og overdådighed, der hører med til en sådan begivenhed – og oveni det hele den berømte kaukasiske gæstfrihed. Det var almindeligt, at vi danskere, der sad og spiste i restauranten, blev inviteret til at deltage i festlighederne og de rigelige drikkevarer, der fulgte med.

Formiddagen gik med undervisning i russisk sprog, eftermiddagen med ekskursioner til kulturelle seværdigheder både i og udenfor byen og aftenen med teater, koncerter eller andre former for kultur. Jeg kom vældig godt ud af det med min kammesjuk, Frank. Jeg mærkede straks, at han i sin ungdom havde været vant til at klare sig på en lille plads og med primitive midler gøre den hyggelig og beboelig. Vi havde om aftenen mange gode samtaler – oftest med Frank i den fortællende, men aldrig belærende, og jeg i den lyttende rolle. Og hvor jeg lyttede!

Mit møde med Frank satte det hele – undervisning, dagligliv, kultur, ekskursioner - i perspektiv. Stilfærdigt, med lune og humor fortalte han om de ungdomsår, der nu skulle afrundes med besøget i Moskva. Også i 30'ernes vanvid havde han mødt ganske almindelige mennesker, hvis skæbne han ikke fik lejlighed til at følge til ende – måske en tragisk ende. Han slap ud i tide – men uden at få sat det punktum, som rejsen i sommeren 1965 skulle sætte. Efter Olgas død i Havndal flyttede Frank i midten af 1990'erne til København, hvor han selv døde fire år senere, i 1999 - 99 år gammel og rig på minder fra et tumultarisk liv. Jeg lærte Frank at kende i endnu en lykkelig stund i hans liv. Og glemmer aldrig hans beretninger fra en ungdom i Rusland. Mine teoretiske universitetsstudier havde fået et praktisk perspektiv.

VI FÅR BIL - HURRA

En gang i løbet af 1966 flyttede vores lille familie fra midtbyen og til Holme Møllevej i Viby. En ret ny lejlighed i et boligkompleks, opført i røde mursten. Alle i familien fik mere plads. Og så var der et rigtigt badeværelse – mit allerførste badeværelse i en alder af 28 år – bortset fra de kolde vaskerum, jeg havde oplevet i militæret. Marianne fik heldagsjob på et fritidshjem, der havde indgang i gavlen af den blok, vi boede i. Så hun havde nu en solid indkomst. Jeg havde mit

gymnasiearbejde ved siden af indtægter fra påfaldende jobs, stipendium og statsgaranterede lån. Fremtidens økonomi begyndte at tegne sig lysere.

Og så fik vi bil – en sort Taunus 17M, den med de smukke afrundede kanter. Ikke særlig ny, men den holdt et par år uden de store reparationer. Den kostede 12.000 kroner – et beløb, som min mor gav os med den klausul, at for fremtiden ville hun gerne hentes og bringes retur til bopælen i Tønder, når hun ønskede at besøge os. En ganske rimelig betingelse i lyset af den ellers betingelsesløse gave.

Vi købte vidunderet af en præst i Randers, Morten Møbjerg, som jeg havde påtaget mig et arbejde hos. Eller rettere sagt – to arbejder, som jeg vender tilbage til. Jeg husker ikke præcist, i hvilken forbindelse jeg første gang mødte Morten. Han havde ved siden af sit folkekirkelige arbejde som præst i Råsted-Kousted pastorater nær Randers to andre gejstlige interesser. Den ene interesse var de ca. 200.000 thomaskristne på Malabarkysten i det sydvestlige Indien. Det vil sige efterkommerne af de såkaldt malabariske kristne, der som nestorianske kættere i 400-tallet var flygtet østpå og havde slået sig ned her.

Mortens anden interesse var rettet mod Den russisk-ortodokse Kirke og ikke mindst dens farverige og uhyre sanselige gudstjeneste – fjernt fra lutheranismens asketiske og orddyrkende image. Morten kunne noget russisk, men ville gerne lære noget mere – og her kom jeg ind i billedet. En gang om ugen kom han til Aarhus, hvor vi sammen læste russiske tekster. En lille episode i den forbindelse. Et par år senere var Morten og jeg sammen på et russisk-kursus, som Russisklærerforeningen afholdt i Moskva. På gaden midt i den store og menneskevrímlende storby mistede han sin tegnebog med alt det, der normalt er placeret i sådan en tingest. Kørekort, penge, sygesikringsbevis, private ting mv. Tabet var vel i sig selv ikke nogen ualmindelig tildragelse i en storby af Moskvas dimensioner.

Det ualmindelige var derimod, at tegnebogen nogle dage senere dukkede op – og med alt indholdet inkl. pengene intakt. Den var blevet afleveret til politiet, og for Morten Møbjerg var der simpelthen tale om intet mindre end et under og et overbevisende bevis på russernes grundlæggende godhed og ærlighed. Tegnebogen var passeret uskadt og struttende af fremmed valuta gennem såvel en finders som politiets hænder. Det glemte Morten aldrig, og russerne havde i ham fået en svoren og hengiven defensor.

Jeg nævnte ovenfor, at jeg kom i Morten Møbjergs sold i to henseender. Som den gode jyske krejler, den fromme Guds mand også var, havde han gang i mange ting. For eksempel drev han et foretagende, der hed Jysk Faglærerkursus. På privat basis forberedte det på brevskolebasis skolelærere til den eksamen, der førte til cand. pæd.-

graden på Lærerhøjskolen. Eleverne indsendte skriftlige opgaver til kurset – og jeg blev engageret til at rette og kommentere disse opgaver i faget historie. Det fik jeg beskedne – også den gang - ti kroner pr. rettet opgave for. Men enhver indkomst, stor eller lille, var velkommen i det lille hjem.

Erhvervelsen af den sorte Taunus var i flere henseender et kvantespring i vor lille børnefamilies dagligliv. Min mors betingelse – at blive hentet og bragt hjem – var et rimeligt krav. Men også besøg i Tønder behøvede ikke længere foregå i tog, med normalt to togsift undervejs og medbringende alle de pakkenelliker i hænderne, som to små børn naturligt krævede. Bilen gav os en række fordele. Nu kunne vi tage i sommerhus ved det Vesterhav, som vi elskede. Ikke mindst Maja viste sig i den forbindelse som en uforfærdet vandhund.

Mens vi boede på Holme Møllevej var pigerne i privat dagpleje hos en dame ved navn Tove på Vidtskuevej – en lille halv kilometer fra, hvor vi boede på Holme Møllevej. Troede vi. Men en dag var der en kollega til Marianne på fritidshjemmet, der mente at have set vore to små piger på henholdsvis tre og fem år sidde og lege i sandkassen foran boligblokken, hvor vi boede. Og ganske rigtig, de havde besluttet at forlade dagplejen og gå hjem. Eller rettere – det var den lidt ældre, beslutsomme og handlekraftige Maja, der ud fra sin stærke beskyttertrang over for sin lillesøster havde afgjort, at nu ville de gå hjem.

Det havde Charlotte ikke noget imod – og så havde den store taget sin lillesøster i hånden og draget af. Op ad den endog meget befærdede Christian X's vej og hjem til Holme Møllevej. Adspurgt om hvorfor, svarede de, at Tove – set i børnehøjde - havde sådan nogle grimme røde knopper på benene. Desuden havde Tove ifølge Majas udsagn slået Charlotte, fordi hun havde lavet i bukserne. Endelig havde hun selv to drenge, der drillede. Selv om det måske ikke alt sammen var verdens bedste begrundelse, burde dagplejemoderen naturligvis have holdt lidt mere øje med sine betroede poder. Men Maja havde vist en beslutsomhed og vilje, som hun har gentaget mange gange siden.

I efteråret 1967 rejste en af historielærerne, den af både kolleger og elever så afholdte - og min gode ven - Preben Sørensen, fra Århus Statsgymnasium og til Aabenraa Statsskole. Kollegerne med den altid opfindsomme Ole Nielung i spidsen fik til afskedsfrokosten med Preben fremstillet nogle labels, der klistredes på ølflaskerne og med teksten Dybb-øl. Jeg fik ved Prebens afrejse mulighed for at overtage nogle af hans timer. Det betød, at jeg i realiteten med mine russisk- og historietimer nu kom op på fuldt skema.

EKSAMEN I HOVEDFAGET HISTORIE

I januar 1966 havde jeg bestået min bifagseksamen i russisk, og fra det følgende efterår fik jeg tilbudt 2 ugentlige timer på universitetet - som undervisningsassistent i russisk historie. Det betød, at jeg egentlig havde fået rigeligt af erhvervsarbejde samlet sammen, da jeg besluttede mig til at gå op til embedseksamen i vinteren 1967-68. Et par gange havde jeg været nødsaget til at søge om udsættelse. Reglerne sagde, at der højst måtte gå et år mellem eksamen i bifag og hovedfag. Jeg kan huske en bemærkning, Knud Hannestad kom med, da jeg fremførte ønsket om udsættelse. En bemærkning, som jeg den gang ikke hæftede mig synderligt ved. Han spurgte, om jeg egentlig var klar over, hvor meget et års udsættelse egentlig betød i tabt livsindkomst og pension. Det var jeg ikke, men jeg fik min udsættelse.

Jeg havde i hele 1967 som nævnt stort set fuldt skema i historie og russisk på gymnasiet. Desuden havde jeg fra efterårssemestret 1966 to ugentlige timer i russisk historie på Slavisk Institut. Med denne arbejdsbyrde som rygsæk gik jeg i efterårssemestret året efter i gang med at læse op til eksamen. Men det gik, og i januar 1968 kunne jeg endelig kalde mig kandidat. I princippet skulle man til hovedfagseksamen kunne gøre rede for hovedtrækkene i såvel verdens som de nordiske landes historie. Først var der de skriftlige eksamener. I oldtidshistorie fik jeg en opgave i Ægyptens historie – nærmere bestemt i Amarna-kunsten. Det vil sige den periode i landets periode, hvor farao Akhnaton og dronning Nefertite i 1300-tallet f. Kr. brød med den tidligere Amon-religion til fordel for en Aton-kult, der også medførte et brud i kunsten, jfr. Nefertite-busten. I moderne historie fik jeg en skriftlig opgave i afviklingen af kolonierne i Afrika. Det var hos den svenskfødte Jörgen Weibull (1924-98), der netop var blevet udnævnt til professor i moderne historie, og som jeg derfor ikke kendte.

Mundtligt kom jeg først op i dansk middelalder. Hos den unge og nyansatte amanuensis Erik Ulsig, som jeg overhovedet ikke kendte, men Hannestad har formodentlig været forhindret som følge af et af sine hyppige sygdomsforløb. I oldtidens historie ønskede Rudi Thomsen at høre mig i oldtidsfolket hittiterne, som jeg brillerede i. Det gjorde jeg til gengæld ikke hos Georg Nørregaard, som ville høre noget om Den store franske Revolution i historieskrivningen. Det blev en ganske uforberedt overraskelse, og jeg hentede mig en velfortjent bundskraber af en karakter. Men eksamen var dermed overstået, og jeg kunne endelig kalde mig kandidat. Jeg er sikker på, at min mor især følte en lettelse. Hun var efterhånden nået til den erkendelse, at hendes eneste barn nok aldrig nogensinde ville blive færdig med sin uddannelse.

I foråret 1968 fortsatte jeg min undervisning på gymnasiet samtidig med, at jeg tog pædagogikum, der var adgangsprøven til at undervise i gymnasiet. Som følge af min undervisningserfaring fritog Direktoratet mig for at tage praktisk pædagogikum i russisk mod til gengæld at have udvidet timetal i historie. Som vejledere havde jeg så kompetente lærere som rektor Anders Feilberg Jørgensen og lektor Karl Henry Skott. Begge behagelige og sympatiske mennesker, som jeg efterhånden kendte godt. Jeg fik mig en hæderlig udtalelse. Ved siden af sit gymnasiearbejde lagde Skott mange kræfter i Ulandsfonden af 1962, som han havde oprettet sammen med sin utrættelige hustru, Ruth. Jeg husker et af hans bonmots. Han spørger retorisk eleverne: Hvilke tre ting koster krige? Og svaret er: Penge, penge og atter penge.

NÆRMERE TILKNYTNING TIL SLAVISK

Slavisk Instituts ledertrojka, bestående af Knud Rahbek Schmidt, Knud Jordal og Gunnar Svane, havde besluttet gradvist at udvide lærerstaben med yngre kræfter. En fornuftig tanke i lyset af den kraftigt voksende studentertilstrømning, man fra slut-tresserne måtte forvente – også til de slaviske sprog. Med lærerstabens udvidelse kom bl.a. et trekløver i spil, som ikke blot allerede den gang var gode venner, men som også i realiteten var med til at sætte deres præg på Instituttet i de næste 30-35 år. Det var foruden mig – sagde hunden – i russisk historie og sovjetisk samfundskundskab, Kjeld Bjørnager Jensen i russisk litteratur og Henning Mørk Pedersen i serbokroatisk, hovedsproget i det datidige Jugoslavien.

Samme trekløver fik med Kjeld som initiativtager i 1968 mulighed for at lægge de første spæde kim til den hurtigt blomstrende og efterhånden også verdensdækkende virksomhed, der under skiftende navne og med vekslende tilhørsforhold solgte bøger fra og om de slaviske lande. Da biksen blev startet, var den en del af studenterboghandelen Akademisk Boghandel. Fra begyndelse til slut blev Slavisk Afdeling ledet af den overordenligt energiske, alvidende, livssprudlende og altid hjælpsomme Helle Dalgaard. Som i øvrigt var studerende på det allerførste hold i litteratur og historie, som Kjeld og jeg underviste i efterårssemestret 1968.

I begyndelsen valgte det ovenfor nævnte trekløver på basis af de udenlandske og især russiske forlagskataloger titler og antal på de bøger, som vi mente forsvarligt at hjemkøbe. For en sikkerheds skyld og for ligesom at vise flaget følte vi også efterfølgende moralsk forpligtet til selv at købe et eksemplar af de foreslåede titler. Men som sagt voksede virksomheden hurtigt og havde kunder over hele verden. Da boghandlen i 1983 afholdt 15-års jubilæum, nævnte jeg i en lille tale dens spæde start, udnævnte os tre til barnets faddere og Helle til dets omsorgsfulde mor.

OG HVAD SÅ?

Nu stod jeg i den privilegerede situation, som de fleste på nutidens kandidatmarked kun kan drømme om - at have valget mellem et fast job i gymnasiet og et ditto job på universitetet. Da jeg begyndte studierne i 1959, frarådede alle, at man kastede sig ud i et brødløst humaniora-studium. Det samme sagde den samlede lærerstab på Historisk Institut, da vi 18 russer mødte op til de første timer – det var mere end en fordobling i forhold til de foregående år. Men professor Knud Hannestad mente, at antallet nok hurtigt ville regulere sig ned på det halve, og så ville der jo atter være orden i tallene. Studievejledninger svømmede over med advarsler mod humaniora.

Blot 7-8 år senere stod rektorer i kø for at lokke ældre studerende ud som årsvikarer og med halve løfter om faste stillinger. Måtte det være en advarsel til alle uddannelses-planlæggere!!! Også på andre punkter tilhørte jeg en privilegeret generation, selv om vore krav og forventninger til socialt liv, boligforhold og forbrugsgoder i midten af 1960'erne slet ikke stod mål med tilsvarende i dag. Cafe-livet, stort privatforbrug af tøj, musik og mad, fitness-centre, sabbatår og rejser down under eller jorden rundt var noget, der endnu ikke var blevet en uundværlig og selvfølgelig del af studenterlivet.

Ja, vore tanker berørte næppe sådanne goder. Men inflation, pristalsregulerede og konstant stigende lønninger huggede godt ind på de studielån, som var optaget med suk og bæven i begyndelsen af årtiet. Personligt kunne jeg på gymnasiet gå direkte ind i en adjunkt-stilling, mens jeg på universitetet havde lovning på et 2-årigt forskerstipendium med udsigt til derefter at gå ind i en fast stilling med det privilegium indbygget at komme til at opbygge helt nye sider af russisk-studiet.

Jeg valgte universitetet og kom egentlig aldrig i tvivl om valget. Jeg var blevet glad for at undervise gymnasieelever, og jeg satte pris på det hyggelige og fagligt inspirerende kollegiale fællesskab på Århus Statsgymnasium. Nogle af mine kolleger blev samtidig også venner. Men udfordringerne forekom mig større på universitetet, og mine forventninger til disse udfordringer viste sig at blive opfyldt. På universitetet havde jeg mulighed for at bidrage til uddannelsen af kommende russisklærere, men først og sidst så jeg her muligheden af at kombinere mine to fag til et – forskning og undervisning i Ruslands og Sovjetunionens historie samt samfundsforhold, baseret på bl.a. russisk-sprogede tekster.

BEDRE BOLIGFORHOLD

Et par ord om familielivet. Ganske vist havde jeg en stigende indkomst fra erhvervsarbejde gennem studieårene. Men der er ingen tvivl om, at det var Mariannes indkomst, som bidrog mest til familiens underhold gennem næsten alle årene. Hun var blevet uddannet som børnehavepædagog i sommeren 1962 og havde det meste af tiden fuldtidsarbejde. Men også på andre områder måtte hun slæbe det tunge læs. Læseforholdene i lejligheden på Frederiks Alle var ikke optimale. Da Charlotte var kommet til i august 1964, blev pladsen trang og de til rådighed stående faciliteter få og utidssvarende. Intet badeværelse, toilet på bagtrappen, to gasblus til at koge såvel bleer som kartofler på.

Så glade blev vi, da det i løbet af 1965 viste sig mulighed for at få en både større og bedre lejlighed i et nybyggeri på Holme Møllevej i Viby. Borte fra midtbyens møg og støj, med badeværelse og med et rigtigt komfur. Det var simpelthen en fornøjelse af de store. Ingen stor og befærdet vej udenfor vinduerne. Men derimod legeplads og rum til børnene. I samme kompleks var der oven i købet et fritidshjem. Maja og Charlotte på hhv. 4 og 2 år havde ikke umiddelbart nogen glæde af det, men det fik Marianne i form af en ansættelse på fritidshjemmet. Mens vore to piger kom i dagpleje en halv kilometer fra, hvor vi boede.

Det var de, indtil følgende episode fandt sted. Pludselig en eftermiddag sagde lederen af fritidshjemmet, Brønnum, til Marianne, om det ikke var vore piger, der legede udenfor i sandkassen. Jo, det var og på spørgsmålet om, hvorfor de var der, svarede Maja, at hun havde sagt til sin lillesøster, at nu syntes hun, at de skulle gå hjem. Og som sagt, så gjort. To små piger på hhv. 4 og 2 år var vandret ned af den meget befærdede Christian10.´vej og hjem. Uforsvarlig opsig fra dagplejerens side, naturligvis. Pigernes forklaring var den enkle, at de ikke kunne lide at være der, angiveligt, ”fordi hun havde så lange hår på benene”.

VI KØBER HUS

Vi boede på Holme Møllevej i tre år. I sommeren 1968 kastede vi os ud i at købe hus – i udflytterkommunen Solbjerg, 15 km syd for Aarhus. På trods af vore forældres betænkeligheder. Men alting boblede i 1968. Fremtiden syntes at byde sig til med tilbud af enhver slags. Samfundet boblede af optimisme. Velfærdssamfundets grundstruktur var blevet tegnet op gennem tresserne. Samtidig boblede samfundet af oprørsstemning på alle hylder. Både Marianne og jeg havde gode heltidsjobs, og lønnen steg hele tiden – takket være optimistiske overenskomster og dyrtidssikrede lønkroner.

Huset på Dalmosevej 5 i Solbjerg var nybygget, i halvandet plan med gavlen og en dejlig overdækket svalegang ud mod vejen og med en pragtfuld udsigt fra en svalegang. Huset skulle koste 185.000 kroner med 30.000 i udbetaling. Dem havde vi naturligvis ikke, så turen gik til Provinsbankens lokale filial. Og næsten inden vi var færdige med at fremføre vort ærinde, var handelen godkendt og udbetalingen bevilget som et lempeligt lån. Det var tydeligvis ikke første gang, at bankbestyreren tog imod unge huskøbere fra nybygger-kvarteret og med et akut lånebehov.

Det var i øvrigt samme bankbestyrer, der et års tid senere spurgte, om jeg ikke havde lyst til at blive medlem af den lokale afdeling af Lions Club. Umiddelbart havde jeg ikke lyst til at være med i en loge. Så bestyreren uddybede med at sige, at med i klubben var en repræsentant fra de forskellige erhvervsgrupper. Da jeg så spurgte, hvem der repræsenterede jord- og betonarbejderne i Solbjerg, blev spørgeren først lidt mundlam, dernæst febrilsk, mens han mumlede, at forudsætningen for medlemskab naturligvis var, at man var herre over sin arbejdstid. Jeg blev aldrig siden spurgt, og jeg blev aldrig medlem af nogen loge.

Vi kom kun til at bo i Solbjerg i tre år. Stedet og huset var godt, gaden børnevenlig og naboerne flinke og rare. Men ånden i et sådant nybygger-kvarter passede nok ikke rigtigt til vort temperament. Alting boomed i begyndelsen af 1970'erne. Lønningerne steg, og velstanden skulle omsættes i flere mursten. Da efterhånden begge vore naboer havde fået udvidet med hver sin nye fløj med indvendig swimmingpool, og vi havde været til nogle parties omkring samme pool, fandt vi ud af, at dette liv måske ikke helt var os. Sammen med drinks og barbecue kom der hurtigt noget forlorent amerikansk over det hele. Alt det kunne vi egentlig godt undvære. Men udslaggivende var vejen til Aarhus – den såkaldte Gl. Horsens Landevej. Den var smal, men alligevel befærdet af mange store lastvognstog, der udnyttede, at den var lidt kortere til Aarhus end hovedvejen. Samtidig var den arbejdsvej for mange fra Solbjerg, inkl. os. Efter at have været vidne til adskillige blodige færdselsuheld, ofte med lastbiler indblandet, besluttede vi at sælge og flytte til den rolige og blinde Jens Søndergaardsvej ved Lyseng i Aarhus-forstaden Højbjerg.

